

Eğitim Sistemimizde Süregen Bunalım

Ders Geçme - Kredi Sistemi

Sunan : Prof. Tahsin Yılma

Ülkemizde yaygın ve egemen eğitim tanımı, onun istendik ve kaçınılmaz davranış değiştirme olduğu anlayışında somutlanıyor. Böyle bir tanım, eğitimi içeriginden ve toplumdaki işlevinden koparıyor. Böylece de toplumda eğitim alanında yanlış bilinçlenmeye yol açıyor. Şu tabloya bir bakalım (Bkz. Tablo-1) . Burada okul dediğimi kurumda verdiğimiz derslerin içerikleri, daha doğrusu bu derslerde öğrencilere kazandıracamız davranışlar, maddi malların üretimin değişimini, dağılımını ve tüketimini içeren üretim sürecinde ve süreç dolayısıyla insanlar arasında oluşan üretim ilişkilerini ifade eden Fizik bilgileri nerede somutlaşıyor ya da maddileşiyor? Özellikle makinalarda, yani üretim araçlarında değilmi? Hukuk, din, ahlak sosyoloji, ekonomi vb. derslerde öğrencilerin kazanması öngörülebilir eğitim amaçları yani davranışlar, egemen üretim süreci ve ilişkilerinde somutlaşan yetenek ve becerilerden başka bir şey mi? Biz öğretmenler, aslında ülkemizde üretim sürecini ve egemen üretim ilişkilerini

kilerinin talepleri doğrultusunda öğretim programlarında ortaya konan davranışlar doğrultusunda öğrencilerimizi adeta programlar; onları egemen üretim ilişkilerine ve üretim sürecine işgücü olarak hazırlarız. Ama bunu yaparkende temelde öğrencilerimizi özellikle üretim ilişkileri hakkında yanlış bilinçlendirdiğimizin pek farkına varmayız. Bu nedenle eğitimi yüzeysel bir biçimde davranış değiştirme olarak değil, tersine bir ülkede üretim süreci ve ilişkilerinin yeniden üretilmesi doğrultusunda kasıtlı davranış değiştirme olarak ele almak gerekir. Bu yolla üretim süreci ve ilişkileri, kendilerini tekrar tekrar üreterek varlıklarını sürdürürler.

Hepimizin bildiği gibi ülkemizde Kurtuluş Savaşı ertesinde yönetim, ekonomik gelişme yolu olarak kapitalizmi seçti. Ama 1929'a kadar bu doğrultuda kayda değer bir ilerleme sağlanamadı. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ertesinde bu kez devlet desteğinde kapitalistleşme yolu izlenmeye başladı. Eğitim sistemi de Cumhuriyetin başından beri kapitalist işbölümüne uygun olarak bir yandan bedensel emeğe dayalı sanat okullar, diğer yanda da zihinsel emek üreten ortaokul-liseler ve bunların devamı olan yüksek okullar biçiminde yapılandırılmıştı.

Oysa çağımızda makinaya dayalı endüstriyel üretim, çok yönlü yetişmiş işgücüne ihtiyaç duymasına rağmen, makinaya dayalı üretimin kapitalist biçiminin bedensel emekle zihinsel emeği birbirinden koparmasından sonra eğitim sistemine de doğrudan doğruya yansımaktadır. Ülkemizde de durum böyle olmuştur.

Batı'da sanayileşmeye paralel olarak, daha doğrusu kapitalistleşmeye paralel olarak ilköğretim sorunun çözümünde gündeme gelmiştir. Çünkü kapitalist üretim süreci ve ilişkileri en alt düzeyde de olsa, kendisine okuma-yazması olan, makinadan biraz anlayan, kendisine üretim sürecinde söyleneni kavrayan ve yarattığı üretim ilişkilerine uyum yapabilen işgücüne ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle de Batı ülkelerinde ilköğretim, neredeyse yüzyılımızın başında çözümlenmiştir.

Oysa durum, bizde farklı olmuştur. İş ve dolayısıyla insan kişiliğinin parçalamasına, devlet desteğine dayanmasına rağmen kapitalizm bizde gelişmemiş. Bu nedenle de eğitim sistemine, çağdaş üretime ve üretim araçlarına uygun nitelikli işgücü yetiştirme talebinde

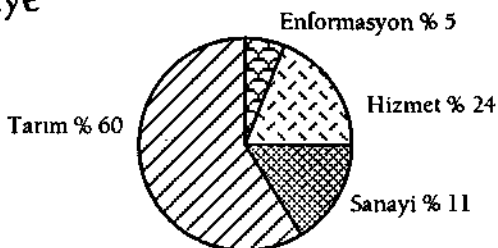
bulunamamış ya da bu talep, çok sınırlı kalmıştır. İlköğretim sorununun bile çözmemiş; ilköğretimi çözme doğrultusunda ileri adı olan Köy Enstitüleri uygulamasına bile tahammül edememiş, bu kurulları ortadan kaldırmıştır. İlköğretim sorunu bile günümüze kadar tam çözümlenememiş bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Kapitalist sistemimizin 50'li yıllardan itibaren dünya kapitalist sistemine gittikçe daha bağımlı hale gelmesi, eğitim sistemimizde yeni bir açmazı neden olmuştur. Üretim süreci için gerekli olan bilgi, beceri ve yetenek ithal edilen üretim araçlarıyla birlikte ülkeye girmeye başlamış. Bu koşullarda eğitim sistemi, üretim sürecinde giderek daha fazla kopmuş, okullarımız öğrencilerimize neredeyse montaj ve onarım bilgi becerisi kazandırmaktan öteye gidememiştir. Kapitalist sistemimizin bu özelliği, ülkemizde sanayinin, dolayısıyla eğitimin çağdaşlaşmasının da önünü tıkamıştır. Örneğin 1967-1989 yılları arasında nüfusumuz 28 milyondan 55 milyona çıkmışken, aynı tarihler arasında sanayimizde çalışan nüfus %3,4'den ancak %4,6'ya genişleyebilmiştir. Demek ki bu tarihler arasında işgücünün istihdamı açısından sanayimiz ancak %1.2 gibi bir gelişme gösterebilmiş. Böylece üretim süreci ile eğitim sistemi arasındaki mesafe giderek açılmış; günümüzde gerek bedensel emeğe, gerekse zihinsel emeğe dayalı okullarımız, işlevsiz duruma gelmişlerdir.

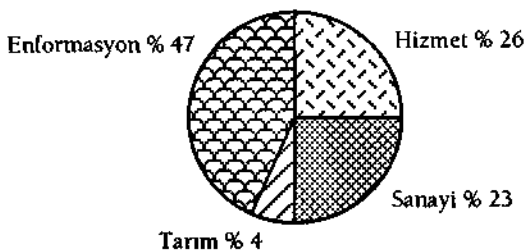
Bu işlevsizlik, son on yıllarda daha belirginleşmiştir. Bilindiği gibi bilimsel-Teknolojik devrim, üretim sürecinde bedensel emek zihinsel emek ayrımını neredeyse ortadan kaldırmış; bedensel emel belirleyici olmaktan çıkmış; emek, zihinselleşmiştir. Üretim sürecinde canlı kas gücü, yerini bilgisayar teknolojisine dayanan üretimin araçlarına bırakmıştır. Bu ölçüde, bizde bedensel emek-Zihinsel emel ayrımına oturtulan eğitim sistemimizi temelden sarsmış, bu temeldir oluşturulan okullarımızı işlevsiz duruma düşürmüştür. Bugün meslek liselerini bitirenler, yeni üretim aracı üretme şöyle dursun, üretim sürecine katılmaktan bile uzak kalmaktadırlar.

Buraya kadar söylediklerimizi değişik bir biçimde ele alalım. Şu tablolar, ABD, Japonya ve ülkemizde istihdamla ilgili tablolar. Bunları eğitim sistemimiz açısından ele alıp değerlendirebiliriz. (Tablo 2- Türkiye'de eğitim, TÜSIAD Yayını, s.28)

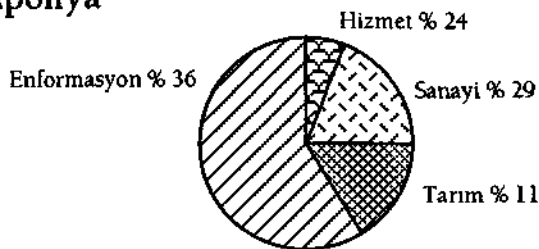
Türkiye

ABD

Japonya

Biz öğretmenler, bu tablolarda hizmet kesiminde yer alıyoruz. Burada sadece bizler yokuz, başkaları da var. Örneğin doktor, sürücü, maliye memuru, tezgahçı, telefon memuresi vb. gibi. Öğretmenler olarak biz, bu alanlardaki üretim süreci ve ilişkilerinde geçerlikte olan bilgi, beceri, yetenek ve değerleri öğrencilerimize davranışa dönüştürülmüş bir biçimde kazandırıyoruz. Eğitim sistemimize bize böyle bir görevi yüklüyor.

ABD ve Japonya'da sanayinin gelişmesi, tarım ve haberleşmeyi doğrudan doğruya etkilemiş durumda. Bunların hepsi, eğitim sistemimize bu alanlardaki bilgi, beceri ve yetenekleri kavrayacak ve onları geliştirecek işgücü yetiştirme talebinde bulunuyor. Durum, bizde biraz farklı. Sanayimiz gelişmemiş; üstelik dışı bağımlı olarak yaşamını sürdürülmüş. Çeşitli üretim sürecinde yeni bilgi, beceri ve yetenek üretmede, bu nedenle yetersiz; adeta asalak. Başka ülkeleri ürettiği bilgi, beceri ve yeteneklerle ayakta duruyor. İhtiyaç duyduğu bilgi ve beceri ve yetenek, ona dışardan hazır geliyor. İşte bu durumda, sanayimizin daha doğrusu kapitalist sistemimizin eğitim nitelikli işgücü yetiştirilmesi bakımından talepte bulunması bile gereksiz duruma gelmiş. Bunun sonucu, bugün karşı karşıya olduğumuz eğitim çıkmazı. İşte tablo.(tablo 3 Türkiye'de Eğitim. TÜSİAD yayınları s.36)

6 ve Yukarı Yaşta Toplam Nüfusun Okur-yazarlık ve Bitirilen Son Öğrenim Kurumuna Göre Dağılımı

İlkokul mezunu olmayanlar % 18.5

Okuma bilmeyenler % 22.6

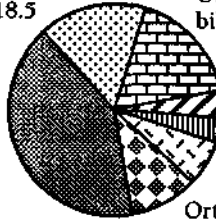
İlkokul % 43.4

Yüksekokul % 2.21

Meslek lisesi % 2.11

Genel lise % 4.47

Ortaokul % 6.5

Üretim sürecimizin bu durumu, eğitim sistemimizin demokratikleştirilmesinin önünde tıkkıyor. Eğitim sisteminin demokratikleştirilmesi, kuşkusuz eğitim alanından pek çok konuda sözkonusu.

Ama burada gözden kaçan, biz öğretmenlerin hergün sınıflarımızda karşı karşı kaldığımız bir olguya değinmek istiyorum.

Daha önce değindiğimiz gibi biz, eğitim-öğretim faaliyetlerimizde öğrencilerimize mevcut üretim süreci ve ilişkilerini gerekli kaldığı yalnız bilgi, beceri, yetenekleri kazandırmakla kalmayız, aynı zamanda onlara buralarda geçerli olan değerleride yaşatarak öğretiriz. Ülkemiz üretim süreci ve ilişkileri, sistemi gereği, otoriterdir. Tek yönlü kişilik yetiştirir ve özü gereği baskıya dayanan bir yönlendirme özelliği taşır. Üretim sürecinde çalışanların, bu sürecin planlanmasına, yürütülmesine ve buradan çıkan ürünlerin paylaşımına da eşit derecede katılması söz konusu değildir. Çalışanlar üretim sürecini elinde tutanlara bağlıdır.

İşte biz, öğretmen olarak bu bağımlılık ilişkilerini sınıfımızda başka türlü üretiriz, üstelik de pek farkında olmadan. Zaman zaman da öğretmenliğimizle böbürlenerek. Nasıl mı? Bizin eğitim sistemimizde ders organizasyonu, ilkokuldan üniversiteye kadar sınıf dersidir. Yani dört duvar arasında öğretmenin anlattığı, öğrencinin dinlediği ya da dinliyor tavrı takındığı ders biçimi. Bu duvarlar arasında öğretmen-öğrenci iletişimini hepimiz kuşkusuz çok iyi biliyoruz. Dersin tek yöneticisi, sorumlusu, değerlendiricisi biziz. Öğrencinin dersin planlanması ve yürütülmesinde pek söz hakkı yok. Bizim anlattığımız herşey, öğrencinin gözünde doğrudur. Öğrencilerimizden birisi soru sorarsa ve eğer yanıtını pek bilmiyorsak, otoritemizin sarsılacağı düşüncesiyle, "Bunu ilerde işleyeceğiz, o zaman sor; derisi bölme" dediğimiz olmuyor mu? Ya da sordüğümüz soruyu yanıtlamayan öğrencimize zaman zaman "seni bu sınıfa kadar getirenin eli kolu kırılın" demiyor muyuz? Veya öğrenciliğimizde bunları duymadık mı? Dersi sessiz işleyebilmek için öğrencilerimizden kayıtsız şartsız itaat bekleyip, bunu yerine getirmeyenlere türlü türlü cezalardan söz etmiyor muyuz? Kimi zamanda kızıp "Sizden adam olmaz" sözleri ağızımızdan dökülmüyor mu? Böylece öğrencilerimizi, sözümona bağımsız düşünmeyi öğreteceğiz diye, kendimize bağımlı kılmıyor muyuz? Bazen "Hey, sen; arkadaki. Kuş beyinli herif. Gül bakalım. son gülen iyi güler" diyenlerimiz ya da üniversite koşullarında "Hey, siz kızlar; buraya okumaya mı, yoksa koca bulmaya mı geldiniz" diyenlerimiz yok mu? Sakın yanlış anlaşılmasın Bu değerlendirmeler, öğretmenin kendisinden kaynaklanan değeren-

dirmeler değildir. Tersine mevcut üretim süreci ve ilişkilerinin öğretime yüklediği bir görevdir. Yani öğretmen, farkında olmadan mevcut üretim ilişkilerinde ki otoriter yapıyı yeniden üretmeye yönelmektedir.

Ülkemiz kapitalist sistemi, gerek üretim süreci ve ilişkilerindeki gerekse eğitim sistemindeki anti-demokratik yapının demokratikleşmesi doğrultusunda gelişen toplumsal uyanışın ve üretim sürecinden adil pay alma çabalarının önüne geçmek için 12 Eylül Askeri Rejimini getirdi. Bu yolla dünya kapitalist sistemiyle bağlarını iyice güçlendirdi. Üretim ilişkilerine ve eğitime ileri düzeyde anti demokratik bir nitelik kazandırdı. Toplumun her alanında "zor"ı egemen kıldı. Kendi isteği doğrultusunda da epeyce yol aldı. Bundan sonra artık kendisine yeni bir insan tipi gerekiyordu. Oysa mevcut eğitim sistemi, bunu karşılamaktan uzaktı; Batı'dan kaynaklanıyordu, Herbart pedagojisine dayanıyordu. Ama Batı'da çoktan aşılmıştı. Bu eğitim sisteminde öğrencinin kendi düşüncesine serbestçe geliştirmesi söz konusu değildir; öğretmene bağımlıdır. Öğretmen her anlattığı doğru kabul edilmektedir. Öğrenci genellikle çekingen bir kişilik geliştirmektedir. Dersin hazırlanmasına, yürütülmesine öğrencinin aktif olarak katılmaması, onda sorumluluk duygusunun oluşmasına engel oluşturmaktadır. Öğrenci, çeşitli öğretmenlere göre davranışını ayarlamakta, böylece okul sıralarında "Nabza göre şerbet vermesini" öğrenmektedir. Ders, bir anlamda öğretmen "zor"una dayandığından öğrencide gerçek disiplin anlayışı gelişmektedir.

"Kitap okulu", "Ansiklopedik çok bilme okulu" olarak da nitelendirilen bu eğitim sistemi, çağımızda işlevini yitirmiş, gereksiz duruma gelmiştir. Artık olumsuz özellikler taşıyan, okulu yaşamı koparan bir sistemdir. Özellikle yüzyılımızın başında dünya egemenliğine kalkan ABD kapitalizmi, yeni insan yetiştirecek bir eğitim anlayışı yarattı. Bu anlayışın temelini pragmatist felsefe oluşturuyordu. Bilindiği gibi pragmatizme göre "hakikat"; "bana yararlı olan şeydir". Yararlı olma, köşe dönücülük, 80'li yıllarda bizde söylendiği gibi "iş bitiricilik" kutsanıyordu. İşte ABD kapitalist sistemi, bu anlayışa uygun insana ihtiyaç duyuyordu. Bunu, kuşkusuz eğitim düzeni yerine getirecekti. Bu düzenin temelini ise bizdeki adıyla "Kredi Sistemi" oluşturuyordu.

İşte 90'lı yılların başında ülkemiz kapitalist sistemi yandaşları, ABD'de 20'li yıllarda eğitimde uygulamaya konan "Kredi sistemi"ni eğitim düzenimizin temeli yapular. Sistemi, ülkemize uyarlayanlar YÖK'ün merkezi yapısında görev alan öğretim üyeleri idi. Hatta bunlardan biri 1991 İzmir 1. Eğitim Kongresinde bu sistemi eğitimde "devrim" olarak nitelendirme cesareti bile gösterdi. Demek ki ülkemizde kapitalizm, 1920'li yılların başındaki ABD'deki kapitalist gelişmeye yaklaşmıştı.(!). Şimdi yeni bir tip insan yetiştirilmesini istiyordu. Bununla "Ders geçme ve kredi sistemi" düzeni ile gerçekleştirecekti. Dayandığı gerekçe, mevcut eğitim sisteminin özellikleriydi. Bu özellikleri yerden yere vuruyor; böylece ilerici bir görünüm bile vermeye çalışıyor. Bu görünüm, pek çok kişiyi ve kuruluşu tuzaga düşürdü. Nitekim eğitim-İş, 15 Eylül 1991 tarihli yayın organında "Eğitim-İş, temelde bir eğitim uygulaması olarak ders geçme ve kredi sistemine olumlu bakıyor" diyebiliyordu. Oysa ülkemizde pek çok ilerici ve sosyalist eğitimci, bu pragmatist eğitim anlayışıyla öteden beri mücadele edegelmişlerdi.

"Ders geçme ve Kredi Sistemi"nde önerilen şu: Öğrenciler, kendi yeteneklerine uygun olarak Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler, Sanat, Türkçe-Matematik, Yabancı Dil ve Genel kültür alanlarından birini seçsin. Bu alanlarda 5 ortak ders ile seçmeli dersler var. Ortak derslerden birisi, Din Kültürü-Ahlak Bilgisi. Öğrenci zorunlu derslerden 2 kez kalırsa onun yerine seçmeli ders alıp kredisini dolduracak. Yazılıp söylendiğine bakılırsa seçmeli dersler, ders seçmiş olması bakımından, öğrencide demokrasi kültürünü geliştirecekmiş(!).

Son yıllarda üretim sürecindeki değişimleri kalın hatlarıyla gözönüne getirelim. Mikro elektronik devreler ya da bilgisayar teknolojisi, üretim sürecindeki bedensel emek-Zihinsel emek ayrımını nerdeyse ortadan kaldırmış; emek, Marks'ın da çok önceleri gördüğü gibi zihinleşmiş, üretim sürecinde belirleyici duruma gelmiştir. Madem ki, eğitim-üretim süreci ve ilişkilerinin yeniden üretilmesi faaliyetidir; işte bu açıdan şu "Ders Geçme ve Kredi Sistemi"ne bir gözatalım.

1. Ders Geçme ve Kredi Sistemi, çağdaş üretim sürecinde emeğin zihinleştiğinden habersiz bir biçimde okul sistemini bedensel emek-zihinsel emek ayrımına dayandırmayı sürdürüyor. Yine bir yanda meslek okulları, öbür yanda genel lise ve

uzantıları. Adeta 20'li yılların Amerika'sında olduğu gibi. Demek ki bu açıdan bu sistem çağın gerisinde kalan özellikler taşıyor.

2. Daha önce belirttiğimiz gibi günümüz üretim süreci, üst düzeyde çok yönlü yetişmiş insanı gerekli kılıyor. Ama "Ders Geçme ve kredi Sistemi" insanı parçalıyor ve onu yalnız bir alanda ve tek yönlü geliştirmeyi amaçlıyor. Buna da "öğrencinin yeteneğine göre" kılıfına dayandırıyor. Dolayısıyla yetişeni, çağdaş bilgi beceri ve yeteneklerin dışına atıyor. Daha önce söylediğimiz gibi diyelimki Aydın Lisesi"nde bir öğrenci zorunlu derslerin birisinden iki kez başarısız oldu. Bir dergide yazıldığı gibi bu lisede seçmeli ders olarak konan "Aydın Zeybeğinin donu" adlı dersi alacak kredisini tamamlayacak diplomaya sahip olacak ama çağdaş bilgi, beceriden uzaklaşarak. Bu ders, öğrenciyi çağdaş üretim sürecine hazırlayabilecek mi? Kuşkusuz hayır!
3. İnsan bir bütündür ve çağdaş üretim süreci, çok yönlü yetişmiş işgücünü zorunlu kılmaktadır. Başka anlamıyla insanın yalnızca Fen Bilimleri yanı yoktur; onun aynı zamanda Sosyal Bilimler, spor, sanat vb. alanlardaki bilgilerede gereksinimi vardır. Oysa "Ders Geçme ve Kredi Sistemi" insanın bu bütünlüğünü parçalamaktadır. Öğrenciyi tek yönlü ve yalnızca bir alanda yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Tek yönlü yetişen insanın üretim süreci ve ilişkilerini kapsamlı bir biçimde değerlendirmesi olanaksızdır. Böyle yetişen insanın, güdülen insan olma olasılığı çok fazladır. Ve böyle bir durumdan mevcut toplumsal sistemin çıkarı vardır.
4. Deniyor ki bu sistem öğrenciyi yeteneğine gere istediği alanda yetiştirecekmış. Hemen şunu belirtelim. Burada "yeteneğine göre" deymi belirsizlik içindedir ve yanıltıcı bir işlev de görmektedir. ABD'de pragmatist eğitim kuramcılarının örneğin, John Dewey, daha yüzyılımızın başında yeteneklerin doğuştan belirlendiğini yoksul halkın çocuklarının daha çok pratik yeteneklere sahip olduklarını ileri sürüyordu. Ders geçme ve kredi sisteminin savunucuları "yeteneğine göre"den böyle bir anlayışı savundukları kanısındayız.

Kuşkusuz şu veya bu alandaki beceri ve yapabilmelerin kalıtımsal boyutu vardır. Ama herşeyi kalıtımın belirlediğini ileri sürmek bilim çevrelerinde çoktan terkedilmiş bir anlayıştır. Bu açıdan bakıldığında diyelimki ben, öğrenci olarak fen bilimlerine heves ettim ve bu alanı seçtim. Ama kırsal kesimden ya da kentün kenar mahallelerinden geliyorum veya ana-babam işçi. Ders başladı. Derslerde anlatılanlardan ben pek bir şey anlamıyorum ama ana-babaları doktor, mühendis vb. olan arkadaşlarım derste başarılı. Derste anlatılan sözcükler ve kavramlar, ayrıca öğretmenin kullandığı cümle yapısı bana yabancı. Çünkü çevremde bu sözcüklerin içini dolduracak ya da onları çağrıştıracak deneyimler elde etmemişim. Sözgelimi öğretmen bana "ihtiyaç nedir?" diye soruyor. Ben "otobüslerde verilen molaya ihtiyaç denir" diye cevap veriyorum. Peki bu durum, benim geri zekalı olduğumu mu gösterir? Ya da bu alanda yeteneksizliğimi mi ortaya koyar? Kuşkusuz hayır.

Demek istediğim şey, bir öğrencinin anadilinin gelişmişlik düzeyinin onun okul başarısını doğrudan doğruya belirlediğidir. Dil, bizim tüm psikik yeteneklerimizin geliştirilmesinde doğrudan doğruya etkilidir. Örneğin anlama, kavrama, hayal kurma, sonuç çıkarma, mantıksal düşünme vb. psikik yetenekler, sahip olunan anadilinin gelişmişlik düzeyine de bağlıdır. Bilindiği gibi insana özgü öğrenme, kavram öğrenmedir, yani dile dayalı öğrenmedir. Öğrenmenin düzeyi, anadildeki beceriyle atbaşı gitmektedir. Ama yapılan pekçok araştırma, toplumda farklı sosyal sınıflara mensup kişilerin ya da öğrencilerin, aynı anadile sahip olmalarına rağmen, farklı dil düzeyleri oluşturduklarını ortaya çıkarmışlardır. Örneğin kırsal kesimden gelen öğrencilerin anadillerinin gelişmişlik düzeyi, düşüktür; eğitim sisteminin gerekli kıldığı anadil özelliklerinden uzaktır. Bu kesimden gelen öğrencilerde ya da çoğunda soyut değil, somut düşünce egemendir.

Kişi, "ihtiyaç" kavramını nasıl yaşamışsa öyle ifade etmekte, yani somut bir biçimde algılamaktadır. Bu tür öğrencilerin cümle yapıları düzgün değildir; cümlelerin öznesi, nesnesi ve yüklemi istenilen yerde değildir, üstelik cümle zaman zaman tam değildir, yarım bırakılmıştır. Cümleleri, öte yandan, pekçok eylemi ve isteği bir bütün halinde ifade eden birleşik cümle değil, basit cümledir, tek bir olayı dile getiren cümledir. Bu basit cümleler, birberlerine çoğunlukla en

basit bağlaç olan "ve" bağlacı ile bağlanmaktadır. Bu dil özellikler yaşam boyu da sürmektedir. Bunun ilginç örneği, Süleyman Demi rel'dir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Başbakanı; ama kullandığı cümleler zaman zaman "ve" ile başlıyor. Niye? Çünkü küçüklüğü edindiği bu dil özelliğini sürdürüyor. Kuşkusuz bir Türkçe öğretme ninin, cümleleri böyle "ve" ile başlayan bir yazıya geçer" not ver mekte tereddüt edeceği açıktır. Eğitim, kavram dili, soyut dili gerek li kıldığından, anadillerinin gelişmesi için yeterli ortamda büyüme nin çocukların eğitim sisteminde zorlanacakları; son zamanlard: yaşadığımız "şartsız kurul" olmasa, belki sınıfta kalacakları ortada dır. Peki bu çocuklar, yeteneksiz mi?

Anadilin okul başarısındaki rolü üzerine yaptığımız bir araştırma da ortaya çarpıcı sonuçlar çıkmıştır. Araştırma ortaokul birinci sını öğrencileri üzerinde yapılmış ve öğrencilerden "Yazın başı yananın kışın aşı yanar" atasözünü açıklamaları istenmiş; yazdıkları kompo zisyonlar, anadil açısından değerlendirilmiştir. Köyden, kentin ke nar mahallelerinden gelen ya da ana-babası işçi olan çocukların ço ğunluğunun bu atasözünü açıklamalarında gösterdikleri dil özellik leri ile ana-babalari doktor mühendis, öğretim üyesi, öğretmen, avu kat vb. olan öğrencilerin gösterdikleri anadil özelliklerinin birbirin den farklı olduğu görülmüştür. Birinci gruptaki öğrencilerin soyu sözcüklerden daha çok somut sözcükler kullandıkları; ismin yerini geçen zamirler yerine isim kullandıkları; çok az sıfat kullandıkları cümlelerin, basit cümle, ama aynı zamanda bitmemiş cümle olduğu sık sık "ve" bağlacını kullandıkları saptanmıştır. Bu konuda birkaç örneği biraz düzelterek anmak istiyorum.

"Yazın havalar sıcak olur, güneş tepeden vurur. İnsan hasta olur kışın ölür, aşı yanar."

"Kışın okullarımıza aşıcı gelir; aşı yapar, aşı yanar."

"Kışın havalar soğuk olur. Soba yakarız. Anamız sobanın üstüne aş koyar. Komşuya gider aş yanar."

Kuşkusuz bu öğrencilerin böyle düşünmeleri doğaldır. Çünkü yaşamları, kavramlarla sözel işlem yapacak bir ortamda geçmemiş tir. Bu nedenle de okulun istediği kavram diline ulaşamamışlardır. Bunların derslerde başarısız olması, büyük bir olasılık.

"Ders Geçme ve Kredi sistemi", bir öğrencinin fizik ya da bilgisa-

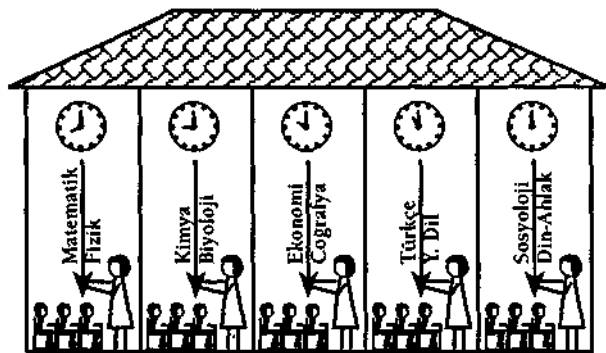
yar dersinde başarısız olması durumunda ona hemen "yeteneksizsin" diyor; onu bir aşağı kademeye itiyor, yani çağdaş yaşamın dışına itiyor. Öğrencinin başarısını belirleyen pekçok etmen vardır. Anadilin düzeyi, bunların önemlilerinden birisidir. Ama "ders geçme ve kredi sistemi", tüm bunları gözardı ediyor; çağını çoktan doldurmuş bir "yetenek" anlayışıyla geniş halk kesiminin çocuklarını çağdaş üretim sürecinin dışına atıyor; onları başka bir biçimde güdülen insan durumuna getiriyor. Bu açıdan da bu sistem, söylendiği gibi ne bir devrim, ne de Eğitim-İş'li arkadaşların "temelde olumlu buldukları" bir sistemdir. Tam tersine ülkemiz kapitalizminin ulaştığı işgücü yetiştirme aracıdır.

5- Öte yandan bu sistem öğretmen, eğitim süreci içindeki yerini ve saygınlığını sıfıra indirmekte. Öğretmen, bu süreçte adeta zurnanın son deliği durumuna düşürölmektedir.

Kısaca söylendiğinde "Ders geçme ve kredi sistemi" Herbart pedagojisine dayanan, olumsuz özellikleri ağır basan, üstelik Batı ülkelerinde nerdeyse yüzyılımızın başında aşılan bir sistem yerine, daha kötü bir sistem koymakta; eğitim sürecini, iyi niyet görünümünde, sulandırma amacı gütmektedir.

Bu yazıyı hazırladıktan epeyce sonra 8.9.1992 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde bizde yeni uygulamaya konan kredi sistemi temelinde dayanan ABD eğitim düzeniyle ilgili bir yazı çıktı. Yazılanlar, burada ortaya koyduğumuz görüşleri pekiştirici nitelikte. ABD'de üniversiteye kadar gelip de okuma-yazma bilmeyenler var. Ortaokul öğrencilerinin bilgi düzeyi, ilkokul düzeyinde. Öğrenciler nasl olsa sınıf geçiyoruz diye derslerle pek ilgilenmiyorlar. Öğretmenin sınıf içinde otoritesi kalktığından öğretmene kızan öğrenci onu dövmeye kalkışuyor. Öğretmenlerin arabaları yakılıyor. Öğretmenlerin yaşam güvencesi yok. Görünen köy klavuz istemez; bizde de durumun ya-kın gelecekte farklı olmayacağı apaçık.

OKUL

EGITIM FAALİYETİYLE ÖĞRETMEN

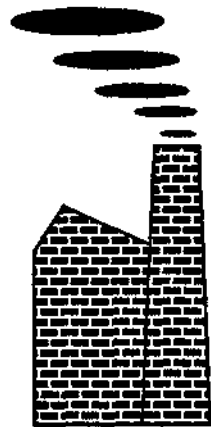
ÖĞRENCİLERİ PROGRAMLAR

1. DERS 2. DERS 3. DERS 4. DERS 5. DERS

==

İŞ GÜCÜ

ÖRETİM SÜRECİ
VE İLİŞKİLERİ

**EĞİT-SEN
ANADİLDE EĞİTİM HAKKINI
EĞİTİMİN DEMOKRATİKLEŐTİRİLMES.
MÜCADELESİ BAĞLAMINDA
TEMEL İNSAN HAK VE
ÖZGÜRLÜKLERİNDEN BİRİ
BİLİMSEL VE PEDAGOJİK AÇIDAN
EĞİTİM VE ÖĞRETİMİN
ZORUNLU ŐARTI SAYAĞ
VE SAVUNUR...**

Anadilde Eğitim

Sunan : Cengiz Aşkancı

1- Dil :

Dil, beşeri faaliyet sırasında insanların birbirleri ile anlaşma ve haberleşmelerini sağlayan ve fiziksel maddi bir yapısı olan işaretler sistemidir. Dil, sosyal bir fonomendir. (olgu). Dil, toplumsal üretimin gelişme sürecinde ortaya çıkar ve sürecin ayrılmaz bir yanıdır. İnsan faaliyetlerini koordine eden araçtır. Dil, aynı zamanda düşünceyi ifade eden formudur ve düşünceyi ifade eden formudur. Dil aynı zamanda bilincin oluşmasında da rol oynar. Dilin dışında bilinç yoktur ve olamaz. Dil, biriken bilginin tesbit ve muhafaza edilmesi ile kuşaktan kuşağa geçmesinin bir aracıdır. Dilin oluşması düşüncenin genelleştirici faaliyetinin zorunlu bir şartıdır. (Her kelime bir genelleştirme demektir).

Dil, toplumsal kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasının bir aracı olmasına karşın kendisi bir üst yapı kurumu değildir.

Dil, üretim araçları gibi burjuvaziye de, proletaryaya da, kapitalizme de, sosyalizme de hizmet eder. Bu anlamda sınıfsal bir olgu değildir. Tüm sınıfların ortak malıdır. Sınıflara ilgisiz kalır. Sınıflar dilden yararlanır. Genel olarak söyleyecek olursak dil toplumun ma-

lıdır. Toplum çözülmeyince dil varlığını korur ve sürdürür.

2-Dil Ve Eğitim:

Dil ve eğitim arasında kopmaz bir ilişki vardır. Dilin yaşanan sosyo-ekonomik koşullarda zengin ya da dar bir dağarcıkla konuşulmasının okul başarısındaki rolü büyüktür. Kırsal alanda insanların günlük yaşamda 150-200 sözcükle bile anlaşabildikleri göz önüne alınırsa eğitimdeki ilk eleme dilin dağarcık olarak zengin ya da sınırlı kullanım alanları ile başladığı görülür. Kentte , özellikle de varlıklı aile çocuklarının ailede ve sosyal ilişkilerde kullanabildikleri çok geniş sözcük dağarcığı onların anlama-anlatım açısından başarılarında olumlu rol oynamaktadır. Kısaca söyleyecek olursak dilini iyi öğrenme olanaklarına sahip kentli özellikle kentli varlıklı aile çocukları ile kırsal alan ya da kent yoksulları, emekçi aile çocuklarının okuldaki başarı ya da başarısızlıklarında dil faktörü önemli rol oynamaktadır.

Dil Türleri:

Dil, ilk aşamada doğal ve yapay olarak ikiye ayrılabilir. Doğal dil, düşünceyi anlam biçimi olarak ve insanlar arasında anlaşma ve haberleşme aracı olarak hizmet gören günlük yaşamdaki dildir. Yapay dil ise, insanların bazı özel gereksinimlerle icat ettiği dildir. (Matematik semboller dili, çeşitli işaretleme sistemleri dili, Mors, sağır ve dilsiz dili, vb.)

İlk zamanlarda insanların küçük ve kapalı topluluklar içinde yaşamaları yüzünden birbirlerinden bağımsız olarak gelişen dillere GRUP DİLLERİ denir.

3- Anadil Eğitiminin Çocuk Gelişimindeki Etkileri:

Anadil eğitiminin önemi ve gereği onun yalnızca doğal bir insan hakkı olmasından kaynaklanmıyor. Pedagojik araştırmalar kesin olarak ortaya koymuştur ki anadilini iyi öğrenmemiş bir insan başka bir dilden eğitimle düşünce ve yeteneklerini azami ölçüde geliştiremez. Dil düşüncenin hem bir yansıması hemde düşünceyi geliştiren başlıca etken olduğuna göre insan düşüncesinde kavramların

oluşumu, soyutlama yeteneği anadil sayesinde oluşur. İlk kavramlar ve zihinsel gelişim okul öncesi bir kurum olan ailede teşekkül eder. İlk öğretmeni annesi, ilk doğal okulu ailesi, bu bağlamda konuşma ve düşünme dili de ana dilidir. Bir çocuğu ilköğrenim çağında ya da diğer öğrenim kurumlarında başka bir dilde eğitime zorlamak Avrupa ülkelerindeki göçmen çocuklarında ve bizdeki Kürt çocuklarında görüldüğü gibi eğitim-öğretimde büyük sorunlar ortaya çıktığı gibi çocuklarda bir cendereye sokulmaktadır.

Asimilasyon Kavramı:

Asimilasyon, emperyalizm çağında egemen ulusların ezilen uluslar üzerindeki sömürgecilik politikasının toplumsal yapı ve kültür alanındaki ifadesidir. Toplumsal yapı insanların kristalleşmiş toplumsal ilişkileridir. Bu ilişkiler her bireyi belirli bir toplumsal grubun üyesi yapar. Kültür ise insanın toplumsal mirası, toplumun yaşama biçimidir. Bu anlamda toplumsal yapı ve kültür insan yaşamında aynı madalyonun iki farklı yüzüdür. Üniter bir siyasi yapı içinde ezilen ulus ve etnik grupların egemen ulusun toplumsal yapı ve kültürüne kaynaştırılması ve ezilen ulusların kendi ulusal değerlerinden ve kültürlerinden koparılması politikalarını ASİMİLASYON olgusu ile açıklayabiliriz. *Aile ocağında, köyünde, kentinde kendi dili, kültürü ile birincil ilişkiler kuran ulusun, egemen ulusun kültür ve dil ilişkilerine zorlanması eritici-asimile edici bir siyasi politikadır. Bireyin psikolojik olarak öz kimliğini kazandığı kendi ulusal kültürü ve dilidir.* İnsanların yaşantılarının her aşamasında kendi ulusal kimlikleri temelinde ve yine kendi dilleri ve kültürleri ile eğitim, sosyal ilişkiler kurup geliştirebilmeleri en temel insan hak ve özgürlüklerindedir. Dili ve kültürü özgür olmayan ulusların kendileri de özgür değildir. Kendi anadilinde ve kültüründe eğitim-öğretim yapamayan ulusun çocuklarının resmi dil adı altında başka bir dilde ve kültürde eğitim-öğretime zorlanması asimilasyondan başka birşey değildir. Birey olarak psikolojik sosyal gelişmenin frenlenmesinin yanı sıra, ulusun kendi kültüründen bunu gelecek kuşaklara aktarma hakkından koparılması demektir. Pedagojik ve bilimsel açıdan insanın zihinsel gelişimine, düşüncelerini, yeteneklerini geliştirebilmesine en uygun dilin anadil olduğu saptanmış olmasına karşın bu olanakların ortadan kaldırılması o ulusun dili, kültü-

rü ve ulusal değerlerine yönelik asimilasyon politikasından başka bir biçimde açıklanamaz.

Demokasi Ve İnsan Hakları Açısından Anadilde Eğitim Hakkı:

Avrupa ülkelerinin birçoğunda göçmen ya da azınlık gruplarının çocuklarına anadilde eğitim hakkı ve olanağı tanınmıştır. Amacı mevcut toplumsal kültüre kaynaştırmak ta olsa buralarda yaygın bir biçimde bu eğitim politikası uygulanmaktadır. Ülkemizdeki anadil sorunu ile Avrupa'daki göçmen ya da çalışan işçi çocuklarının anadilde ve kültüründe eğitim sorunu aynı bağlamda ele alınmaz.

Burjuva demokratik hak ve özgürlüklerin çeşitli uluslararası anlaşmalarda ve sözleşmelerde değişik içerik ve biçimlerde yer aldığını görmemiz mümkündür. Altına imza koymamıza karşın uluslararası sözleşme ve anlaşmalardan doğan temel hak ve özgürlüklerin birçoğunun ülkemizde kullanılmadığı, sınırlandırıldığı ya da ortadan kaldırıldığı yaşadığımız bir gerçektir. Konumuzla ilgili uluslararası anlaşma ve ilgili maddelerine kısaca bir gözatalım:

1- Her insanın özgür olma, dinsel inançlarını yerine getirme ve eğitim hakkı vardır. (10.12.1948 tarihli insan hakları konvensiyonu md.18-26).

2- Avrupa Konseyi'nin 4.11.1950 tarihli insan hak ve özgürlüklerini içeren 9. maddesinin 2. fıkrası çocuklar ve gençlerin kendi anadillerinde öğrenme haklarını garantiye alır.

3- Eğitimde farklı uygulamalara karşı UNESCO'nun 14.12.1960 tarihli genel konferansında alınan karara göre eğitimde ırk, dil, din, politik düşünceler, ulusal ve sosyal konum bakımından ayrılık yapmak yasaktır.

4- Helsinki Güvenlik ve İşbirliği Sözleşmesine göre (Helsinki 1975) bu sözleşmeyi kabul eden ülkeler yabancı işçi çocuklarına eşit şartlarda ders vermeye, ayrıca onların kendi ana dil, kültür, tarih ve coğrafya derslerini öğretmeye zorunludur.

5- Çocuk hakları sözleşmesinin azınlık veya yerli ahaliye mensup çocukların kendi dilleri ile eğitim görmelerine, kitle iletişim araçlarında bu dillerin kullanılmasına olanak sağlayan maddeler.

Yukarda konumuzla ilgili olarak andığımız anlaşma maddelerinin bir kısmı çekinceli de olsa imzalanmıştır. Türkiye'de Rum ve

Ermeni azınlıklar kendi anadillerinde eğitim yapma hakkına ve ola nağına sahiptirler. Bulgaristan ve Yunanistan'da bulunan Türk azınlıkların da kendi anadillerinde eğitim yapma hakları vardır. Yine Avrupa'daki Türk ve diğer ulustan işçilerin çocuklarının da giderek gelişen bir biçimde anadilinde ve kültüründe eğitim yapma olanakları vardır. Ama "Kürt realitesini tanıyoruz" ifadelerine karşın or milyondan fazla Kürt çocuğunun kendi anadilinde ve kültüründe eğitim hakkı yoktur. Bir ulusun varlığını kabul ediyorsak onun tüm ulusal hakları da tanımak gerekir.

Eğitimin demokratikleşmesi mücadelesinin önemli bir halkası olan ANADILDE EĞİTİM hakkının demokrasi ve insan hakları mücadelesi alanında da savunulması zorunludur.

A-Türkiye'de Anadilde Eğitim:

M.E.B., Basın ve Halkla İlişkiler müşavirliğinin 6.3.1991 tarihli yazılı açıklamasına göre Türkiye'de 50 den fazla farklı dilde eğitim yapan okul vardır. Bunların bulunduğu şehirler ve öğrenci sayıları şöyledir;

- İstanbul'da 13 Rum okulunda 305 kişi,
- İstanbul'da Ermeni okullarında 4609 kişi,
- İstanbul ve İzmir'de 3 Yahudi okulunda 352 kişi,
- İstanbul, içel ve İzmirdeki 5 Amerikan okulunda 3488 kişi,
- İstanbul Alman Lisesinde 960 kişi,
- İstanbul ve İzmir'deki 3 İtalyan okulunda 754 kişi,
- İstanbul'da 2 Avusturya okulunda 910 kişi okumaktadır.

B- Türkiye Dışında Türkçe:

Yunanistan'da 238 ilkokulda 12.000, ortaokullu 2 lisede 204 öğrenci Türkçe eğitimi görüyor.

Bulgaristan'da ise haftada 4 saat Türkçe dersi var.

C- Türkiye Dışında Kürtçe:

İsveç'te Kürt nüfusun fazla olduğu şehirlerde Temel Eğitim okulları ve liselerde Kürtçe bir ders olarak okutulmaktadır. Bu okullarda Kürtçe dersini verecek öğretmen yetiştirmek amacıyla 1984'te "Kürt

Yüksek Öğretmen Okulu" açılmıştır. Ayrıca İsvetçe'te Kürt çocuk yuvaları da vardır.

Türkiye'de Kürtçe Anadilde Eğitim Sorunu

Bugün, Türkiye'de anadilde eğitim hakkını kullanan azınlık uluslar örneklerini vermiştik. Ama bu örneklerde görünen temel özellik anadilde eğitim yapabilen etnik yapıların azınlık statülerinin uluslararası anlaşmalarla tanınmış ve garanti altına alınmış olmasıdır.

On milyonun üzerinde bir nüfusa sahip Kürt Halkı'nın ise kendi anadil ve kültüründe eğitim yapma hakkı gasbedilmiştir. Bu konuda katı bir inkarcılık ve asimilasyon politikası izlenmektedir. Kürt dilinin derleme ve uydurma bir dil olduğu savunulmuştur. Kürt dilinin inkarı ile yazma, hatta konuşma bile yasaklanmış, dini nitelikte de olsa varolan Kürt medreseleri kapatılmıştır. Böylece kürtçe eğitime giden tüm yollar tıkanmıştır. Uluslararası anlaşmalara imza koyarken de Kürtleri kapsayacak ya da Kürtçe eğitime olanak verecek maddelere çekinceler konmaktadır. Bugün demokrasi ve özgürlük maddesi sonucu geldiğimiz noktada görece de olsa geri adımlar atılmıştır. Kürtçe diline yasak getirenyasa kaldırılmıştır. DYP-SHP koalisyonu "Kürt realitesini" tanımak zorunda kalmıştır. Yine siyasi çevrelerde Kürtçe eğitim ve TV yayını tartışılmaktadır. Bu tartışmalar samimiyetten ve ciddiyetten uzaktır. Ama bu konuları gündeme getiren ulusal bir mücadele vardır.

Kürt Enstitüsü'nün, Kültür Merkezi'nin açılmış olması, kürtçe dil kurslarının veriliyor olması, yine kürtçe gazete ve dergilerinin çıkıyor olması olumlu bir gelişme olsa da yetersiz olduğu kadar kalıcı çözümler de değildir. Kürt dili üzerindeki baskı ve inkar siyasi bir tutumdur. Bu anlamda sorunun nihai çözümü de siyasi platformlarda olacaktır. Ama Kürt ulusal ve toplumsal sorununun bir parçası olan dil sorunun bütünlüklü çözümlere giden yolda bugün kendi anadilinde ve kültüründe eğitim temelinde ele alınması ve uygulanması olanaklıdır. Bizler Eğitimci olarak cinsayırımcı, gerici, ırkçı, asimilasyoncu eğitim sisteminin özde ve uygulamada demokratikleştirilmesi mücadelesinin önemli bir halkası olan anadilde eğitim sorununu bu bağlamda algılıyor; Kürt halkının en temel in-

san hakkı olmasının yanısıra konunun pedogojik ve bilimsel açıdan eğitimin olmasa olmaz koşulu olduğunu savunuyoruz.

Ermeni ve Rum azınlıklara çok doğal olarak bu hakkı tanıyan Bulgaristan ve Yunanistan'daki Türk azınlıkların ve Avrupa'da Türk işçi çocuklarının haklarının takipçisi olmada anlaşılır bir dayanışma gösteren TC Hükümetleri Kürt ulusu ve dili üzerindeki asimilasyon politikalarını terkedip Kürt halkının en doğal ve demokratik insan hakkı olan ANADİLDE VE KÜLTÜRÜNDE EĞİTİM hakkını tanımalıdır.

Bugün eğitim işkolunda bir sendika olarak genelde eğitimin demokratikleşmesi ve onun bir parçası olan anadilde eğitim sorununun çözümünde öncülük etme görevimizdir. Yapılacak bir kurultayla hangi öğretim metodlarının Kürt diline uygunluğu, kendi kültüründe ve dilinde eğitim politikaları, bugünkü üniter yapıda hangi okul ve biçimlerde uygulanabilirlik, ders kitaplarının çevrilmesinin ve yazılmasında izlenecek yöntem vb. konular tartışılıp olgunlaştırılmalıdır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı'na bu konuda sunulacak öneriler belirlenmelidir.

Anadilde eğitim hakkının elde edilip uygulanmasının, eğitimi demokratikleştirilmesi ve genel demokrasi ve özgürlükler mücadelemizin ürünü olacağı da asla unutulmamalıdır.

Türkiye'de Sendikal Yaşam Ve Demokrasi

Sunan : Tonguç Çoban

Giriş

Yalnız başına sendikaların varlığı demokrasi açısından mutlaka olumlu olarak değerlendirilemez. Demokrasi ile sendikalar arasındaki ilişki demokratikleşme sürecinde sendikaların oynadığı rol incelenerek anlaşılabilir. Sendikalar demokrasinin yok edilmesinin araçları da olabilir. Sendikalar ile demokrasi arasındaki pozitif bir ilişki sendikaların niteliği ile ilgilidir. Dolayısıyla Türkiye'de sendikal yaşam ve demokrasi gibi bir konunun ele alınmasında demokratikleşmenin gerekleri karşısında sendikaların neler yaptığı ortaya konulmalıdır. Bunun için Türkiye'deki demokrasi süreci ve sendikalar ilişkisinin tarihsel birikimini ele almak sorunun aydınlatılmasında işlevli olacaktır.

Türkiye sendikal hareketinin tarihi büyük ölçüde devletin tepeden aşağı oluşturulan hiyerarşik yapılar aracılığıyla işçi sınıfını denetleme, hatta sınıf hareketini biçimlendirme girişimlerinin tarihidir. Bu girişimlerin ana hatında ise işçi hareketinin temel taleplerinin oluşturulmasından önderlik tarzına, iç işleyişten mücadele biçimlerine kadar uzanan geniş bir alanda devletin belirleyici etkisi al-

ında faaliyet gösteren bürokratik sendikal yapıların oluşturulması yer alır.

Devletle bürokratik yapılar arasındaki ilişki, hakların sınırlandırılması ve bu sınırlamalar içinde sendikacılara sağlanan ayrıcalıklar çerçevesinde biçimlenmiştir. Devlet, başından beri güçsüz ve bağımlı sendikalar yaratmaya girişirken bağımsızlık potansiyeli taşıyan oluşumları da ezmeye yönelmiştir. Sınırları devlet ve egemen sınıflarca belirlenmiş faaliyet alanını veri kabul eden sendikal yapılar ise denetimi büyük ölçüde içselleştirmişlerdir. Bu tip sendikacılar ayrıcalıklarının devamı ve teşviklerden yararlanmak için gözlerini emekçi sınıflara değil devletle kuracakları ilişkilere dikmişlerdir.

Kendiliğinden sınıf hareketinin cılız olduğu ülkemizde sendikal hareket başlangıcından itibaren devletin sunduğu yasal zeminde varolma olanağı bulmuştur. Sınıf mücadelesi içinde gelişme olanağına sahip olmayan ve ağırlıklı egemen sınıf politikalarının çizdiği sınırlar içinde biçimlenen sendikal politikalar, işçi sınıfı hareketinin düzen içi kanallara sığmadığı ve geleneksel önderlikleri aşmaya yöneldiği dönemlerde parçalanabilmiş ama bu dönüşümlerin kalcılaştırılabileceği bir siyasal ve sendikal önderliğe hiç sahip olamamıştır.

Sonuçta böyle bir sendikal geleneğin oluşması Türkiye'de demokrasinin gelişmesine değil, devletin anti-demokratik ve baskıcı temelini kalcılaştırmasına yardımcı olmuştur. Peki ülkemizdeki 'demokrasi' neden böyle bir sendikal geleneğin oluşturulmasına ihtiyaç duymuştur? Ya da Türkiye'deki 'demokrasi'nin temel özellikleri nelerdir? Türkiye'de sendikaların ortaya çıkış süreçlerinin incelenmesi demokrasinin niteliği sorusunun yanıtlanmasında önemli bir işlev görecektir.

Türkiye'de Sendikaların Doğuşu ve Demokrasinin Özellikleri

Türkiye'de bağımsız bir kapitalist süreç yaşanmamıştır. Burjuvazi kendi inisiyatifi ile değil, devlet tarafından yukardan aşağı geliştirilmiştir. Sermaye birikiminin yetersizliği, bağımsız bir burjuva sınıfının ortaya çıkamamış oluşu ve kapitalistleşmenin başlangıcından beri dünya sistemine bağımlı olarak sürmesi sistemin siyasal temellerini Batı'dakinden farklı kılmıştır. Düzenin sınırları emekçi sınıfların demokratik taleplerinin kolaylıkla gerçekleşmesini olanak-

sız kılacak biçimde oluşmuştur. Bu nedenle de emekçilerin geliştirdiği her insiyatif sürecin her aşamasında ya baskı ve zor yöntemleriyle ezilmeye ve dağıtmaya çalışılmış ya da emekçilerin mücadelesinin yolu düzenin içine çevrilmeye, yani etkisizleştirilmeye çalışılmıştır.

1946 yılında sendikalaşmaya izin verilince emekçilerin birikmiş tepkileri ve talepleri genelde sosyalistlerin önderliğindeki sendikaların ortaya çıkmasına neden oldu. Bu yüzden bir yıl sonra bu sendikalar kapatıldı, önderleri baskı altına alındı. Ondan sonraki sendikalar ise ağırlıklı olarak CHP'nin devlet olanaklarını kullanarak astsubay emeklilerine, hatta aralarında pehlivanların da bulunduğu insanlara kurdurduğu sendikalardı. Bu süreç sonunda 1952'de Türk-İş kuruldu. Bu sendikalaşma sürecinin tamamen devlet denetiminde geliştiğini anlatan 'özlü' bir sözü Türk-İş'in kurucularından Seyfi Demirsoy 6. Genel Kurul'da söylemiştir: 'Biz sosyalistleri 1947'de sendikalardan döve döve attık.'

Türk-İş'in kurulması ve sonrasında ABD'nin bu alandaki ağırlığı açıkça ortadadır. Sendikacılar partiler halinde ABD'ye götürülmüş, orada ABD devlet sendikacılığına uygun eğitimlere alınmış, 'sendikal bilgi ve görgüleri' artırılmıştır. Bütün bunların Türkiye'deki demokrasinin bağımlı ve temelleri zoru, baskıyı ve ezmeyi zorunlu kılan bir tarzda oluşuyla yakın ilişkisi vardır.

Türkiye Sendikal Geleneginin Özellikleri

Ülkemizdeki sendikal gelenegin bugünden bakıldığında devlet sendikacılığının temel özelliklerini içinde taşıdığı açıkça görülebilir.

Türkiye sendikal geleneginin 'yasalci' oluşunun arka planında hareketli ama zayıf ve dağınık emekçi sınıflara dayatılan otuz yıllık yasaklama ve baskı sistemi vardır. 1908 grevlerinin ardından devreye sokulan Tatil-i Eşgal'den 1925'te her türlü muhalefet hareketini ortadan kaldırmak için çıkarılan Takkir-i Sükun'a, sonra da 'sınıf gelişim göre örgütlenmeyi yasaklayan' yasalara kadar uzanan tarihsel gelişim daha sonraki dönemlerde örgütlenme çabalarına damgasını vuran bir bilinci miras bıraktı. Bu bilinç her türlü bağımsızlaşma girişimine karşı kullanılan baskıyla da kalıcılaştırılmaya çalışıldı. 1960'tan sonra verilen hakların da etkisiyle 'yasallık' fetişleşti.

Cumhuriyet'in başlangıcından itibaren devletin ekonomideki et-

kin varlığı ve özellikle istihdam yaratması, ilk olarak kamu işyerlerinde başlayan sendikalaşmada bir devlet ideolojisinin yerleşmesinde etkili oldu. Özellikle 1940'lı yıllarda kamu kesimindeki vasıflı işçilere tanınan görece yüksek ücret ve sosyal haklar, sonraki dönemde çoğunluğu bu kesimlerden gelen sendikacıların devleti 'hami' olarak görmelerinin zeminini hazırladı. Devlet bu bakışı pekiştirebilmek için sendikacıları önemli ayrıcalıklarla donattı. Bu başlangıç üzerinde oluşan Türk-İş ise sendikacılarla devlet arasında kurulacak ilişkilerin merkezi kanalı görevini yapma ve işçiler üzerinde etkili bir denetim mekanizmasının kurulmasında devlete yardımcı olma işlevini üstlendi. 1970'te Türk-İş Anatüzüğüne şu ibare yerleştirildi: 'Türkiye'nin bağımsızlığının korunmasına ve kalkınmasının gerçekleştirilmesine bütün gücü ile katılarak, sosyal ve ekonomik meselelerin çözümünde devlete yardımcı olur.'

Sınıfsızlık ideolojisi de Türkiye sendikal geleneğinin bir özelliğidir. Türkiye'de sınıfların olmadığı, herkesin 'imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir millet'in üyesi olduğu fikri Türk-İş raporlarına şöyle yansdı: 'Biz herkes gibi memleketimizin kalkınmasını ve refahını istiyoruz. Biz sermayenin haklarını biliyor ve tanıyoruz. Biz sınıf mücadelesini istemedik ve istemiyoruz.'

Bu genel çerçeve içinde sendikal hareket ücret talebi etrafında bir faaliyet yürüttü. Sendikal yapılar üst düzey toplanularıyla taleplerin oluşumu ve resmi görüşmelerde bu taleplerin devletten rica edilmesi ekseninde kurumlaştı. Toplu sözleşmeciliğin ön planda olduğu bu sendikal gelenekte karmaşık yasal süreçler için gerekli teknik bilgilere sahip uzmanlar ordusunun istihdam edildiği, sendikal mücadelenin teknik süreçler olarak algılandığı yapılanma başat hale geldi. Bunun sonucunda sendikalar, ilişkilerin resmileştiği, bilgi ve deneyim birikiminin tekelleştiği hiyerarşik yapılar durumuna dönmüştü. Bilgi, iktidar ve mali gücün ellerinde topladığı sendikacılar giderek işçiler üzerinde otoriter bir egemenliğin simgesi haline geldiler. Böyle bir sendikal önderlik ile işçiler arasındaki ilişki ise karşılıklı ilgisizlikti. İşçiler hakkında kararlar alıp bunları uygulayan, taslak hazırlayıp bunları imzalayan sendika eliti üyelerden iyice soyutlandı. İşçiler delege oyunları, genel kurullar vb. dışında sendikacıların ilgi alanlarına girmezken üretim sürecinin her alanında karşılaştıkları sorunlar karşısında tek başlarına kaldılar. İşçilerle sendi-

kacılar arasındaki kopukluğun artması sonucunda merkezleşen ve hiyerarşik yapılar özelliğini kazanan sendikaların aslında sermaye karşısında gerçek güçleri zayıfladı ve sermayeye karşı ekonomik pazarlık noktasında bile etkisizleşti.

Bütün bu özellikleriyle geleneksel sendikacılık Türkiye'nin demokratikleşmesinde hiç bir role sahip olamamıştır, aksine sistemin siyasi temelinin emekçiler aleyhine oluşunu kalıcılaştıran ve muhtemel tepkileri denetim altında tutan bir işlev görmüştür. Türkiye sendikal hareketindeki yol ayrımı bu durumu değiştirebilmiş midir?

Türkiye Sendikal Hareketi İçinde DISK'in konumu

Genel olarak Türk-İş'te somutlaşan sendikal gelenek DISK ile yaşadığı yol ayrımıyla temel özelliklerinden kurtuldu mu? Bir başka deyişle, DISK Türkiye'de demokratikleşmenin gerçek bir dinamiği olabildi mi? Bunu anlayabilmek için öncelikle DISK'in doğduğu toplumsal koşulları ele almak gerekiyor.

27 Mayıs'tan sonraki temel ekonomik yönelimler, hükümetler ve devlet kurumları üzerinde tekelci sermayenin egemenliğini arttırırken, 1960 öncesinde gelişen muhalefet akımlarının ve özgürlük mücadeleleri karşısında verilen 1961 Anayasası emekçi sınıflara demokratik örgütlenme olanağı tanıyan bir açılım sağladı.

Bu dönemde iktidarın çeşitli yasaklama ve baskularına rağmen gerçekleştirilen 1961 Sarayhan Mitingi, 1963 ve 1965 Zonguldak Direnişlerinin gerek talepleri ve hedefleri, gerekse mücadele biçimi ve bilinci açısından meşruiyeti ve bağımsızlaşma potansiyeli Türkiye emekçi tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı niteliğindedir. 1966 Paşabahçe Grevi yeni sendikal arayışları hızlandırdı ve 1967 yılında DISK kuruldu. DISK'in kurucuları Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen sendikacılardı.

DISK'in kuruluşu işçi sınıfının bağımsız örgütlenmesindeki önemli açısından demokratikleşme süreci için de olumlu bir olguydu. Adı sanı bilinmeyen binlerce işçi ve emekçi dostu DISK'in yücelmesi için yigirtçe kavgaya verdiler. 1960'lı yılların sonlarına doğru yükselen özgürlük ve demokrasi dalgasında DISK üyesi işçiler militan bir sendikal mücadelenin önderliğini yaptılar.

Yine de DISK kuruluşunda düzenden tam bir kopuşu temsil etmiyordu. Kuruluş Bildirgesi'nde 'devrimcilik' kavramı, 'tutucu, geri-

ci ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin, Anayasa uyarınca değiştirilmesi ve hepimizin mülk sahibi olması ve uygarlık nimetlerinden eşitçe yararlanması' olarak tanımlanıyordu. Buna rağmen DISK'in ilk yılları gerek işçi sınıfının taşıdığı potansiyel ile sendika yönetimlerinin yakınlığı açısından gerekse işçi sınıfıyla diğer toplumsal kesimlerin dayanışması yönünden çok özel ve ayırıcı bir yere sahiptir çünkü bu yıllar sendikal hareketin, geleneksel sendikacılığın bürokratik yöntemlerinden kurtulmasının ciddi bir imkan haline geldiği bir dönemdi.

15-16 Haziran Türkiye'de demokrasi mücadelesinin dönüm noktalarından biridir. Bu olaylar aynı zamanda DISK yöneticilerinin de geleneksel sendikacılık tarzının etki alanı altına girmeleriyle sonuçlanmışır. Başlangıçta siyasal iktidarın, kendi varlık koşullarını da tehdit eden müdahalesine karşı direnişi örgütlemeye girişen DISK yönetimi, işçilerin eylemleri sistem sınırlarını aşmaya yönelince, devletin yanına geçmekte tereddüt etmedi ve işçileri radyo demecileriyle durdurmaya girişti. Bu yeni durum sonraki dönemde DISK içindeki iki DISK'i yarattı: işçilerin DISK'i ve sendikacıların DISK'i. İşçilerin DISK'i 1980'e kadar demokrasi mücadelesine önemli katkılarda bulundular.

12 Eylül 1980 ve Geleneksel Sendikacılığın Krizi

Uluslararası sendikal hareketin 1980'li yıllarda emperyalizmin yeni politikalarına bağlı olarak her düzeyde yaşadığı kriz ve gerileme, özellikle Türkiye sendikal hareketi için çok daha belirgin ve yaşamsal bir önemdedir.

Geleneksel sendikal ilişki ağı, 24 Ocak Kararları'nda ifade edilen kapitalizmin nesnel gereklerinden dolayı tek taraflı olarak devlet ve sermaye tarafından yok edilince geleneksel devlet sendikacılığı büyük bir boşluğa düştü. Bunun temel nedeni, bugüne kadar teşviklerle ve uzlaşmalarla sürdürülen bin ilişki tarzının artık geçerliliğini yitirmesiydi. Demokrasi mücadelesinde bağımsız bir hat yaratamayan geleneksel sendikacılık, toplumun tümüyle anti demokratik bir yönetim altına alınmasına karşı da boyun eğmekten başka bir şey yapamadı. Ancak aynı sendikacılar, 1980'li yıllarda değişen devlet po-

litikaları karşısında kendi varlıklarını ve toplumsal itibarlarını değiştirmeden sürdürebilmenin yollarını aramaktan da geri durmadı.

1980'li yıllarda uygulamaya konan ekonomik ve siyasal modelin ardında yatan neden, Türkiye kapitalizminin 1970'li yıllarda içine düştüğü kronik bir toplumsal krizdi. Yeni model her düzeyde dünya sistemine bağımlılığın yeni bir tarzda oluşturulduğu ve emekçi sınıfların üzerindeki sömürünün ve baskının yoğunlaştırıldığı bir toplumsal sistemi yaratmayı hedefliyordu. Bu modelin zorunlu yönleri, iç talebin kısılarak ihracatın yapay bir biçimde pompalanması, ekonomik açıkların ücret fonu ve sosyal harcamalar kısılarak kapatılmaya gidilmesi, istihdam yaratma politikalarının terkedilmesi ve ekonomik politikaların tekelci sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesiydi. Bu yönelimin kaçınılmaz sonucu sendikal mücadelenin topyekun etkisizleştirilmesi ve ezilmesiydi. 1980'li yıllarda bu sonucun doğması ve sendikaların ciddi bir karşı koyuş gerçekleştirememeleri aynı zamanda 1970'li yıllarda egemen sınıfların sendikal alana ilişkin giriştiği manevralarla da ilintiliydi. Bu politik manevralar örneğin işçi-memur ayrımının yasal düzenlemelerle körüklenmesi, sendikalarla hükümet arasında 'toplumsal anlaşma' gibi politik uzlaşma girişimleri oldu. MC Hükümetlerinin MISK ve Hak-İş gibi konfederasyonlara destek olurken ilerici sendikaları baskı altına almaya çalışması da ileriki dönemin sendikal zemininin hazırlanmasına yardımcı oldu. Ancak 1970'li yıllardaki bu uygulamalar sermayenin ihtiyaçları açısından yeterli değildi; sermayenin krizini aşma yönünde köklü değişiklikler için 12 Eylül gibi köklü bir dönüşüm gerekliydi.

DISK yönetimi de 12 Eylül'ü getiren koşulları anlamakta yetersiz kaldı; bütün uyarılara ve işçilerin muhtemel bir darbeye karşı örgütlenmesi çağrularına rağmen gerekli adımları atamadı. Sonuçta 12 Eylül ilk olarak DISK'yi kapattı. 12 Eylül Generallerinin DISK yöneticilerine reva gördüğü uygulamalar sadece DISK yöneticilerinin mağduriyeti anlamına gelmiyordu. Bu tutum aynı zamanda gerçek bir sendikal önderlik yaratamayan işçi sınıfının bedeli çok ağır ödenen yenilgisinin de ilanıydı.

Geleneksel devlet sendikacıları ise 12 Eylül uygulamalarını belirleyen sermayenin ihtiyaçlarını ve egemen sınıf politikalarını görmezden gelerek bu politikaların kendileri açısından yol açacağı so-

nuçları da anlayamadılar. Bu sendikacılar darbecilere destek olarak, darbe hükümetlerine bakan vererek, işçi ücretlerini yoksulluk sınırlarının altında belirleyen YHK uygulamalarına ortak olarak, işçi karşıtı yasaların çıkarılmasına seyirci kalarak, DISK yöneticileri ve üyesi işçiler için dayanışmaya girmeyerek ve uluslararası forumlarda darbecilerin politikalarının sözcülüğünü yaparak kendi varlık koşullarını korumaya yöneldiler.

Özellikle Türk-İş'in, yeni hazırlanan grev ve toplu sözleşme yasaları karşısında hiçbir politika oluşturup gerçekleştirilmeye girişmesi geleneksel sendikacılığın teslimiyetini gösterdiği kadar, devlet sendikacılığının yasal zeminini de güçlendiren ama işçilerin sınıfsal gücünü de alabildiğine kırmayı hedefleyen bir çabayı da desteklemiştir.

Yasalarla korunan ve denetlebilen, siyasetle uğraşması suç sayılan ve düzenin kurumlarıyla içiçe olan genel mermez yöneticilerinin tek söz sahibi olduğu, işçilerin bağımsız örgütlenmelerinin yetki barajlarıyla kolayca boğulabileceği merkezi ve hiyerarşik sendikacılık yeni yasalarla hukuksal bir güvenceye kavuşturulmuştur. Ancak aynı uygulamalar sermayenin emekçilere saldırısını da kolaylaştırarak sendikaların tarihsel varoluşunu yok etmeye başlamıştır. Böylelikle sendikacılar dönemsel olarak kendilerini garantiye alırken uzun vadeli bir çöküşle de karşı karşıya kalmışlardır.

12 Eylül sisteminin gerektirdiklerinin sendikal alana ilişkin sonuçlarını kavrayamayan devlet sendikacıları, bu sonuçlarla ilk kez 1984 yılı kamu sözleşmelerinde karşılaştılar. ANAP Hükümetinin sermayenin düşmanca tutumunu Türk-İş karşısına çıkarması ilk olarak Türk-İş yöneticilerini sert demeçler vermeye yöneltti. Hükümetin bu boş tehdite verdiği yanıt yeni yasalarda yer alan sendika yöneticilerinin 10 yıl işçilik yapmaları zorunluluğunu içeren maddeyi işletmek tehdidi oldu. Çoğu bu nitelikten yoksun olan sendikacılar hemen yumuşayarak 'diyalog' çağrılarını başlattılar. Ve zirveler süreci başladı. Doğal ki bu dönemde sermaye güçleri istedikleri gibi at koşturabilmenin rahatlığını yaşadılar. Sonuç, sendikasılaştırma uygulamalarının alabildiğine yoğunlaştırılması, grev hakkının etkisizleştirilmesi, sosyal güvenliğin bozulması ve dolayısıyla ekonomik sömürünün hızlandırılması oldu.

Sendikal Bürokrasi ve Demokrasi

Kendi içlerinde demokrasi olmayan sendikaların demokrasi mücadelesine katacak birşeyleri olmaz. Demokratikleşme dinamiği olarak sahneye çıkan işçi hareketleri ise bürokratik sendikacılık marifetiyle engellenmeye çalışılır.

Emekçi hareketinin yükselmeye başladığı ama henüz varolan sendikal kurumlarda etkin olacak duruma gelemeyen dönemlerde bürokratik sendikacılar hem diken üzerinde otururlar hem de tüm manevra ve yaratıcılıklarını kullanırlar. Böyle dönemlerde ilk önce anayasal ve yasal sınırlara bağlılık yemini etmeye başlayan sendikacılar diğer yandan görüşme ve diyalog çağrılarını sıklaştırırlar. Bir yandan hiçbir zaman gerçekleştirilmeye girililmeyecek eylem takvimleri yaparak, işçi sınıfını bekletmeye ve sonuçsuz uzun grevlerle etkisizleştirmeye girişirler, diğer yandan sermayenin saldırılarına seyirci kalırlar.

Diğer yöntemleri devletin kapısını aşındırmak, sözleşmelerde tek başlarına karar almak ve sendika içi tehdit ve baskılara başvurmaktır. Öte yandan aynı sendikacılar emekten yana politikaları savunur görünerek hem işçilere karşı hem de devlete karşı konumlarını korumaya çalışırlar. Bu politikalar bütün çıplaklığıyla 1980'lerde ülkemizde uygulanmıştır. 3 Ocak Eylemi bunun tipik örneklerinden biridir. İşçi sınıfının genel grev istemi bir gün iş bırakma ama evde oturma taktiğiyle sendikacılar tarafından boşa çıkarılmıştır.

Bir Demokrasi Dinamiği: Bahar Eylemleri

Ağırlıkla işyeri örgütlenmeleri önderliğinde gelişen, yüzbinlerce işçiyi sürükleyen ve geniş bir halk desteğine sahip olan 1989 Bahar Eylemleri biçimleri açısından da çok renkli ve etkiliydi. Genel özellikleri külesellik, meşruluk ve bağımsızlık olan Bahar Eylemleri'nde en fazla öne çıkan 'açız' ve 'genel grev' sloganları, on yıldır maruz kalınan yoksullaşmanın giderilmesi ve bu talebin gerçekleştirilmesi için gerekli mücadele ve birlik çağrısının en genel ve muğlak ifadeleriydi.

Bahar Eylemleri ve sonraki dönemlerde de sürdürülen eylemler ve doğurduğu bilinç, demokrasi kavgasına önemli kazanımlar getirmesine rağmen tepkisel biçimleri aşamadı, hükümet politikalarına

duyulan öfke sınırını aşip süreklilik kazanamadı. Bu eylemlerde varolan demokrasi dinamiği devlet ve devlet sendikacılarının işbirliğiyle engellenmeye çalışıldı. Bürokrat sendikacılar eylemlerin ege-men sendikal çerçeveyi aşma potansiyelini gördüğü andan itibaren, muhalefet partilerinin eylemlere gösterdikleri yakınlıktan da cesaret bularak eylemlerin önderliğine soyundu. Bu girişimler sonucunda etkili bir sendikal önderlik yaratamayan ve ekonomik talepler çerçevesine sıkışan eylemler, bu taleplerin kısmen karşılanmasıyla, demokrasi mücadelesine önemli deneyler bırakarak inişe geçti. Ancak bu gerileyişe rağmen bu dönemde ortaya çıkan demokrasi dinamiği geleneksel sendikacılığın merkezi tahakkümünü sarsarak işyeri örgütlülüklerine dayanan yeni bir sendikal yapılanmayı tüm emekçi kitlesi için gerçekleştirebilir bir öneri haline getirdi.

Sonuç

Türkiye'deki bir başka demokrasi dinamiği hiç kuşkusuz kamu çalışanlarının sendikalaşma mücadelesidir. İşyerlerini temel alan ve emekçi kimliğin öne çıktığı kamu çalışanları sendikaları emekçilerin üzerindeki baskı ve sömürünün önlenmesinde önemli bir işlev görecektir. Çünkü kamu emekçileri sendikaları devlet sendikalarının faaliyet gösterdiği, dolayısıyla demokrasi südecine katkısı olmayan zemini baştan reddederek işe başladılar. Fiili ve meşru mücadele temelinde sendikal yaşama yeni bir soluk getirdiler. Eylemlerinde ve aldıkları kararlar üyelerinin söz sahibi olmasına özen gösterdiler.

Ancak kamu çalışanları sendikalarının, henüz işin başında olması bazı eksikliklerin de gündemde kalmasına neden oluyor. Bu eksikliklerin süreç içinde aşılması için yeni programlar üretilmesi zorunludur. Aksi halde devlet sendikacılığının uzun kolları kamu emekçilerine de ulaşabilir.

Kamu çalışanlarının sahip olduğu demokrasi dinamiğini gerçek bir güce dönüştürmek için kamu sendikaları Türkiye'deki sendika ve demokrasi ilişkisinin evriminin öğrettiği dersleri göz önünde tutmalıdırlar. Kamu çalışanları sendikalarının demokrasi mücadelesinde önünde duran süreci nasıl karşılaması gerektiği tartışmasını bir başka çalışmaya bırakarak, son olarak, kendi içinde demokrasi olmayan yapıların demokratikleşmeye bir şey katamayacağını söylemek gerekiyor.

Örgütlenme Ve Mücadele Anlayışı Üzerine

Sunan : İsmet Aktaş

Giriş

Ülkemizde kamu çalışanlarının sendikalaşması, 1980'den sonra ücretli emekçilerin, gelirlerindeki azalmaya ve demokratik haklarının gaspedilmesine karşı büyük ölçüde kendiliginden gelişen tepkilerinin eylemlere dönüştüğü bir dönemde gündeme girdi. Kendiliginden gelişen olaylar ve hareketler, bu olayları ve hareketleri yönlendiren önderlikler olmazsa yine kendiliginden sönmeye ve yok olmaya mahkum olur. Bu yönlendirme ise önderliğin niteliğine bağlı olarak değişir.

1989 Bahar Eylemlerini yaratan işçilerin önderliği yine bürokratik devlet sendikalarının elinde kaldığı için Bahar Eylemlerinin çöküşü bilinçli bir harekete dönüştürülemedi. Bu nedenle de işçi sınıfının yaşadığı işçi kıyımı ve sendikasızlaştırma vb., kendiliginden eylemlerle elde edilen kazanımları ortadan kaldırmaya yönelik uygulamalar olarak gündemdeki yerini koruyor.

Aynı dönemde başlayan kamu çalışanlarının sendikalaşma mücadelesinin ise daha doğru bir sendikal önderlikle sürdürüldüğü söylenebilir. Bu önderlik kamu çalışanlarının 12 Eylül'den sonra yaşadığı ekonomik ve demokratik hak kayıplarının yarattığı tepkileri 'grevli ve toplu sözleşmeli bir sendika' hedefine yöneltmekte büyük ölçüde başarılı olmuştur. Kısa bir süre içinde elde edilen kitlesellik hiç de azımsanamayacak bir boyuta ulaşmıştır. Geliştirdikleri eylemler, kamu çalışanlarının, talepleri için meşru bir mücadeleyi seçtiklerini ispatlayan düzeylere ulaşmıştır. Sendikamız EĞİT-SEN bu mücadeledeki yeriyle haklı bir gururu taşımaktadır.

Bugün gelinen noktada genelde kamu çalışanlarının özelde eğitim emekçilerinin önünde eskisinden daha zorlu görevler durmaktadır. Kazandıklarımızı koruyamaz ve geliştiremez isek kaybedebiliriz, çünkü karşımızdakiler durmuyor ve her gün yeni yöntemlerle yolumuza taş koyuyorlar ya da hedef saptırmaya çalışıyorlar. Bu yüzden önümüzdeki süreçleri sağlıklı yaşayabilmek için ciddi programlar geliştirmemiz gerekiyor. Ancak bunun için öncelikle bugüne kadar geçen süreçte elde ettiklerimizi kavrayıp bilince çıkarmamız zorunlu. İkinci bir zorunluluğumuz ise bu kavrayış ve bilinci yaygın ve etkin bir sendikal eğitim çalışmasıyla üyelerimize götürebilmektir.

Bu nedenle örgütlenme ve mücadele anlayışımızı ana hatlarıyla ortaya koymamız, yaşadıklarımızı bilince çıkarma ve önümüzdeki süreci planlama açısından önemli bir işlev görecektir. Örgütlenme ve mücadele anlayışımızı açıklayabilmek için ise şu sorulara yanıt bulmamız gerekiyor: Ügruna mücadele verdiğimiz grevli ve toplu sözleşmeli sendika ne demektir? Niçin sendikalaşıyoruz? Memurların toplumsal sınıflar içindeki yeri nedir? Sendikalarımızla nasıl bir mücadele yürüteceğiz? Nasıl örgütleneceğiz ve nelere dikkat edeceğiz? Nasıl bir sendikal anlayışı savunuyoruz? Diğer sendikal anlayışlar nelerdir ve neden diğer sendikal anlayışları reddediyoruz?

Sendika Nedir?

Sendikalar işçi sınıfı mücadelesi tarihinde, günde 16-18 saat çalışmaya mahkum edilen, karşılığında ancak doycak kadar ücret alan, insan yerine konulmayan, izbe ve rutubetli odacıklarda sağlık-

larını yitirmekle yüzyüze bırakılan, ancak üretimdeki yerleriyle zenginliği yaratan, uygarlığı var eden, dünyaya yeniden şekil veren işçilerin üzerlerindeki sömürü fırsatını hafifletebilmek için biraraya gelerek oluşturdukları sınıfsal, ekonomik ve demokratik mücadele örgütleridir.

İlk sendikaların 'yasal mevzuat' ile bir ilişkisi yoktu, bürokratik bir işleyişe sahip değildi. İşçiler sendikalarını kurarken yanıtını aradıkları soru tekti: Sömürüyü nasıl sınırlayabiliriz? Bir başka deyişle, çalışma saatlerini nasıl düşürebiliriz, ücretleri nasıl arturabiliriz, idari baskuları nasıl durdurabiliriz, nasıl insanca yaşayabiliriz? Bu soruları zorunlu olarak başka sorular da izliyordu: toplumdaki yerimizi nasıl geliştirebiliriz, hakkımızda alınan siyasi kararları nasıl etkileyebiliriz, işçiler lehine bir demokratikleşmeyi nasıl geliştirebiliriz?

Bu soruların yanıtı ise ekonomik, demokratik ve siyasi mücadele idi. Bu yüzden sendikalar herşeyden önce mücadele örgütleri olarak ortaya çıkmışlardır. İşçi sınıfı, sermaye karşısındaki gücünü örgütlü olarak ve birlikte üretimi durdurabilmekten alır. Zaten sendika ve üretimi durdurma, yani grev birlikte doğmuştur. Bu yüzden ikisi birbirinden ayrılamaz, biri olmazsa öbürü olmaz ya da başka bir şey olur.

İlk sendikalar bir işyerindeki aynı meslekten işçilerin oluşturdukları meslek sendikaları niteliğindeydi. Örneğin, ücretlerinin azlığından ve çalışma koşullarının kötülüğünden yakınan terziler tek başlarına haklarını koruyamayacaklarını anlamışlar ve kendi meslek sendikalarını kurmuşlardı. Terziler topluca iş bırakarak patron karşısında taleplerini gerçekleştirecek bir güce sahip olabiliyorlardı.

Bir süre sonra doküma endüstrisinin niteliği değişti. Terzilerin işi bir kaç alt aşamaya ayrılarak daha az vasıf gerektiren birkaç mesleğin konusu oldu; kesimciler, dikişçiler, ütücüler gibi. Artık hiçbir meslek grubu tek başına üretimi durdurma gücüne sahip değildi. Çünkü patronlar, örneğin dikişçiler işi durdurduğunda işin aksamasına fırsat vermeden onları işten çıkarıyor ve işsizlerden yeni dikişçiler alıyordu. Bu yüzden işçiler meslek sendikalarının yetersizliği karşısında işyeri sendikalarını kurdular. Aynı işyerindeki bütün işçiler, kesimciler, dikişçiler, ütücüler vb. bir tek sendika çatısı altında

toplana başlandı. Böylece patron karşısında daha güçlü bir konum kazanabilmeleri mümkün oldu.

Üretimin gelişmesiyle patronlar fabrikalarının sayılarını arttırmaya başladılar. Ayrıca bir sektördeki patronlar arasındaki sınıfsal dayanışma ve işbirliği de yükseldi. Bunun sonucunda bir işyerindeki sendikaların mücadelesi patronlara eskisi kadar zarar vermez oldu, çünkü bir işyerinde üretim dursa bile diğer bir işyerinde üretim sürüyor ve patronun bilançosu pek fazla etkilenmiyordu. Buna karşılık işçiler işyeri sendikaları yerine işkolu sendikalarını kurmaya yöneldiler. Tekstil işçileri, demiryolu işçileri, maden işçileri vb. sendikaları kuruldu.

İşkolu sendikaları, işçi sınıfını genel olarak ilgilendiren sorunlar, örneğin çalışma saatlerinin 8 saate indirilmesi, genel oy hakkı, karşısında ise işkolu sendikalarının üst örgütleri olan ülke konfederasyonları oluşturdular. Daha üstte ise uluslararası sendikal konfederasyonlar kuruldu.

Sözünü ettiğimiz sendikal tarih büyük ölçüde basitleştirilmiş bir anlatım olsa da bugün için bir çok ders çıkarmamıza olanak veriyor. Ayrıca bu sonuçlar 'niçin sendika istiyoruz ve nasıl bir sendika istiyoruz?' sorularına da ilk yanıtları vermemizi kolaylaştırıyor.

Birincisi, sendikal tarih sınıf mücadelesinin bir parçası olarak gelişiyor. Sermaye güçleri ve emekçi sınıflar kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmek için arayışlar içine giriyorlar; sendikalar da bu emek-sermaye çelişkisine bağlı olarak şekilleniyor. Kuşkusuz bu süreçte sendikalar kendi başlarına değişmiyor. İşçilerin sendikal önderliğini elinde tutan anlayışlar değişimin yönünü belirleyebiliyor.

İkincisi, sendikalar 'hukuksal, tüzel' bir varlık olmadan önce fiili ve meşru örgütlenmeler olarak ortaya çıktılar. Hukuksal boyut bu fiili varoluşun tanımlanması anlamına geldi. Sendikaların fiili olarak ortaya çıkması üretimden gelen gücün kullanılmasının, yani grevin de fiili olarak ortaya çıkmasına eşlik etti. Bu da sonradan yasal bir nitelik kazandı.

Üçüncüsü, sendikalar işyerlerinden başlayarak konfederasyonlarda noktalanarak aşağıdan yukarı demokratik süreçlerde gelişti. Bu nedenle sendikaların temeli tarihsel olarak da işyerleridir. Ayrıca bu tarihsel temel sendikaların işçilerin öz örgütleri olduğu gerçeğini

de bir kez daha ortaya koyar.

Sendikal hareketin tarihinin bu olumlu üç özelliği, sendikaların sınıf mücadelesi içinde kavranması gerekliliği, yasal kurumlaşmadan önce fiili varoluşu ve işyeri temeline dayanan demokratik süreçlerde gelişmesi, dışında sendikalarda yaşanan yol ayrımları ve ortaya çıkan farklı sendikal anlayışlar yine bir tarihsel süreç olarak kavranmalıdır. Özellikle sendikaları işçilerin dışında bir örgüt olmaya iten bürokratikleşme, başlangıçta düzen karşıtı olarak doğan ve gelişen sendikal hareketin düzen kanalları içine çekilmesi için sermaye güçleri tarafından işçi sınıfının dışından sendikal harekete sokulan tarihsel bir eğilim olarak ele alınmalıdır.

Sendikal Harekette Yol Ayrımı ve Bürokratikleşme

Sendikaların sermaye sahiplerinin ve dolayısıyla devletin karşısında bir tehdit unsuru haline gelmesi sonucu, başlangıçta yasakçı yöntemlerle sendikal mücadeleyi durdurmayı deneyen sermaye güçleri bunda başarılı olamayınca sendikaları denetlemeyi, düzenleyici kurumlar haline getirmeyi hedefleyen yeni yöntemler geliştirdi.

Öncelikle bazı haklar işçilere verilerek taleplerin önü kesilmeye ve yönü değiştirilmeye çalışıldı. Bunun için işçilerin ekonomik talepler geliştirmelerinin doğal olduğu ancak sendikaların bundan ötesine geçmemesi gerektiği fikri işçiler arasında işlendi. Sendikaların mücadelesi ekonomik mücadeleye indirildi. Bu anlayışı savunan sendikalar el üstünde tutulurken daha radikal sendikalar üzerindeki baskılar yoğunlaştırıldı. Ancak düzene uyumlu sendikaların işçilerin sorunlarına çözüm bulamaması bütün sendikal hareketin uysallaştırılmasını imkansızlaştırdı. Ancak sendikal hareket böylelikle bölünmüş oldu.

Öte yandan patronlar doğrudan doğruya paralı adamlar tutarak sarı sendikalar kurdu. İşçileri bu sarı sendikalarda toplamaya çalıştı. Sarı sendikalar kimi yerlerde gangster sendikalar kimliği ile ortaya çıktı. Bu sendikalar açıkça patronlarla işbirliğine gittiler. Kendilerine muhalif işçileri işten aturdular. Sonuçta bu sendikalar işçilerden kopan profesyonel meslek adamlarının sendikaları haline dö-

nüştü. Bu gelişmelerle birlikte sendikalar için hazırlanan yasal mevzuatlar da büyük ölçüde düzenle uyumlu sendikaları teşvik etmeyi amaçlıyordu.

Kısacası sendikal harekette yaşanan yol ayrımı sonucu ortaya çıkan sendikal anlayış, sendikal hareketin üç olumlu özelliğini tersine çevirmeyi hedefliyordu. Birincisi, ortaya çıkarılan bu düzen yanlısı sendikal anlayış sendikaların sınıf mücadelesindeki örgütler olma gerçeğinin üstünü örtmeye uğraştu. Bunun yerine sendikaların işçilerin ekonomik taleplerini dile getiren bu amaçla patronlarla masaya oturup görüşen sivil kurumlar olduğu fikri yayıldı. Bu amaçla işçiler arasında sınıf bilinci yerine işçileri bölen dinsel, etnik, milliyetçi ayrımlar körüklendi. İkincisi, sendikaların fiili mücadele örgütleri değil, yasalara saygılı yasal bir kurum olduğu ve gücünü de esas olarak yasalardaki haklardan aldığı düşüncesi öne çıkarıldı. Üçüncüsü ise sendikalar giderek işçilerden kopan profesyonel, yani sendikacılığı meslek edinmiş insanların sendikaları haline dönüştürülmeye çalışılarak, işçilerin sendikaları kendi öz örgütleri olarak görmeleri engellendi. Sendikalar bürokratik mekanizmalarla çarpıtıldı, birer devlet dairesine dönüştürüldü.

Devlet Sendikacılığının Temel Özellikleri

Sendikal hareketi düzene uyumlu hale getirme çabaları sonucu ortaya çıkan sendikacılığı genel olarak devlet sendikacılığı olarak adlandırabiliriz. Tarih içinde devlet sendikalarının biçimleri değişse de devlet sendikacılığının özellikleri değişmiyor. Bu özellikleri dolayısıyla devlet sendikacılığı emekçilerin sınıfsal gücünü denetlemenin ve etkisizleştirmenin bir aracı olarak kapitalist toplumdaki yerini koruyor. Bu nedenle tekrarlamak pahasına da olsa bu özellikleri yeniden gözler önüne sermek gerekiyor.

Birincisi, devlet sendikacıları yasalıcıdır. Yasaların dışına çıkmayı bir tabu sayar. Yasalara saygıyı bir fazilet gibi görür. Bir şeyler yapabilmek için yasaların değişmesini bekler, emekçileri de bu beklentinin içine sokar. Emekçilerden gelen baskılar sonucu eylem başlatmak zorunda kalınca da bu eylemin yasalara aykırı olmaması için bin türlü önlem alır. Yasaların meşru mücadelelerin zorlamasıyla değil seçimlerde verilen oylarla değişebileceğini savunur.

İkincisi, devlet sendikacıları mücadeleyi ücret mücadelesi ile sınırlı görür. Onlara göre sendikaların esas görevi üyelerinin ekonomik ve mesleki sorunlarını çözmektir. Bunun dışında sendikaların özellikle siyasi bir mücadele yürütmesinin yanlış olduğu söylenir. Siyasi mücadele onlara göre siyasi partilerin işidir ve esas olarak da seçim dönemlerinde öne çıkarılır. İşçilerin sorunları siyasi sistemden ve uygulamalardan yalıtılmaya çalışılır.

Buna bağlı olarak üçüncüsü, devlet sendikacıları sendikal mücadeleyi partilerüstü sendikacılık adı altında siyasetten ayırmaya çalışarak aslında en kaba burjuva politikalarının kuyruğuna takmaya çalışır.

Dördüncüsü, devlet sendikaları bürokratik ve anti-demokratik bir işleyişe sahiptir. Sendikacılar meslek adamları gibidir. İşçiler sendikaların kapısına gittiklerinde bakanlık kapısında gibi karşılanır. Sendikacılarla randevu alınarak görüşülür. Bu sendikacılar işçiler karşısında ne kadar meşruiyetlerini yitirmiş olurlarsa olsunlar bin türlü seçim hilesiyle, delege avcılığıyla vb. koltuklarını garanti-lemeyi de bilirler. Yasalar bürokratik bir işleyişe kolaylaştırır. Ayrıca yasalar sendikacıları devletin kucagına iten bir işlev de görür. Yüzünü devlete dönen sendika yöneticileri ödüllendirilir. Beşincisi, devlet sendikacılığı işbirlikçidir. Bu işbirliği çoğu zaman açıkça egemen sınıfların örgütleriyle ve de devletle yapılır. Emekçileri yakıcı olarak ilgilendiren sorunlar karşısında devlet sendikacıları doğrudan sınıfsal mücadele yerine 'mutabakat' arayışlarına yönelir. Zirveler üstüne zirveler düzenlenir. Çoğu zaman bu arayışlar hiç bir sonuç alınmadan sonuçlanır ve yapılan işbirliği toplantıları emekçileri oyalama anlamına gelir. Kimi zaman ise bu işbirliği çabaları 'anayasal iş konseyleri' gibi sendikaları tamamen düzene entegre eden kurumlaşmaları doğurur. Devlet sendikacıları emekçilerle sermaye arasında geçici sözleşmeler ve anlaşmalar olabileceğini ama kapitalist toplumda sürekli ve anayasal bir 'uzlaşma kurumu'nun aslında emekçilerin teslimiyetini amaçladığını emekçilerden gizlerler.

Altıncısı ve sonuncusu, adından da anlaşılacağı gibi devlet sendikacılığı devletçidir. Emekçilerin çıkarlarından önce genel anlamda egemen sınıfların yönetim aygıtı olan devletin çıkarlarını savunur. Ulusal duyguları körükleyerek savaş dönemlerinde emekçilerin devlet uğruna cepheye sürülmesine öncülük eder. Bu nedenle de emek-

çilerin uzun vadeli çıkarlarının savunucusu olamaz.

Devlet sendikacılığı ister en kaba mafya tipi sendikalar olarak karşımıza çıksın isterse de bugüne uygun olarak parlak görünümlü 'çağdaş sendikacılık' olarak karşımıza çıksın, bu özellikleriyle reddedilmesi ve karşısında mücadele verilmesi gereken bir anlayıştır çünkü emekçilerin aleyhinedir, onların sürekli kaybetmesinin, ekonomik ve demokratik hak kayıplarının artmasının önünü açmaktadır.

Devlet sendikacılığı bizim sorunlarımıza çare olamaz çünkü 'niçin sendika istiyoruz?' sorusuna geçerli yanıtları devlet sendikacılığı veremez. Biz niçin sendika istiyoruz? Her şeyden önce bugüne dek yaşadığımız horlanmalara, baskılara son verebilmek için birlikte içinde yer aldığımız sendikalarımızı kuruyoruz. Yoksulluğa dur diyebilmek ve onurlu, insanca bir yaşamı kendimize layık gördüğümüz için gerekli yaşam standartlarına kavuşabilmek, bunu kimse-nin bize bahşetmesini beklemeden kendi mücadelemizle almak amacıyla sendikalaşıyoruz. Dayandığımız tek gücün emekçilerin örgütlü mücadelesi olduğunu biliyoruz. Hakkımızda alınan kararlarda toplu sözleşmelerle ve gerektiğinde grev silahını kullanarak söz sahibi olmak istiyoruz. Bunun için bugün meşru ve fiili bir mücadelenin zorunlu olduğu bilinciyle hareket ediyoruz. İstedığımız hakların önündeki engellerin yalnızca kötü niyetli hükümetler ya da politikacılar olmadığını, en büyük engelin düzenin dengeleri olduğunu gördüğümüz için de mücadelemizi 'ekmek kavgasıyla' sınırlı tutmuyoruz. Demokrasi kavgasıyla bütünleştirilemeyen ekonomik mücadelenin hakların korunmasını olanaksız kılacağını biliyoruz. Ekonomik, demokratik ve siyasi mücadeleyi birbirinden ayıramıyoruz; ayırdığımız anda haklarımızın ve kazanımlarımızın elimizden alınacağını çok iyi biliyoruz. İşte bu yüzden niçin sendika istiyoruz sorusuna verdiğimiz yanıtlar devlet sendikacılığını reddetmemizin gerekçelerini oluşturuyor.

Kamu Çalışanlarının Sendikalaşması ve Sınıfsal Konumu

Kamu çalışanlarının sendikalaşması ülkemiz açısından yeni sayılması gereken bir durumdur. 1960'lı yıllarda memur sendikaları kurulmasına rağmen o dönemde sendikalar mesleki örgütler niteli-

gini aşamamıştı. Bu yüzden memur sendikalarının yasaklandığı 1970'li yıllarda kamu çalışanları arasında güçlü bir sendikalaşma talebi de gündeme gelmedi.

1980'e kadarki memur örgütlenmelerinin temel özellikleri, bu örgütlenmelerde sınıfsal kimliğin değil mesleki kimliğin öne çıkarılması, taleplerin de daha çok mesleki talepler niteliği taşıması ve işçi sınıfıyla dayanışmanın sınıfsal bir dayanışma olmaktan çok siyasi bir tercih olarak ortaya çıkması olarak sıralanabilir.

1980'den sonra ise yeni bir olgu ile karşı karşıyayız. Kamu çalışanları bu kez dernek değil, grevli toplu sözleşmeli sendika istiyorlar ve bu istekleri için mücadele ediyorlar. Kamu çalışanlarının sendikalaşmasında işçilerin tarihsel olarak geliştirdiği örgütlenmeler ve talepler yol gösterici oluyor. Grev, toplu sözleşme ve sendika tarihsel olarak işçi sınıfının kazanımıdır. Yine işyeri örgütlülükleri sendikalaşma tarihinin temelidir. Bunların da gösterdiği gibi bugün kamu çalışanlarının emekçi kimlikleri ön plana çıkmış durumdadır.

Bunun altında yatan neden, memurların kamu emekçilerine dönüşmesidir. Bir başka deyişle, kamu çalışanlarının sınıflar içindeki yerinin nesnel olarak bir değişim süreci içine girmesidir. Bunu daha iyi anlayabilmek için kamu çalışanları ile devlet arasındaki ilişkinin tarih içinde nasıl değiştiğine bakmak gerekmektedir.

Devlet kamu çalışanlarının işverenidir. Kamu çalışanları harcadıkları emek karşılığında devletten ücret alırlar. Devlet ise en genel anlamıyla egemen sınıfların yönetsel aygıtıdır. Ancak devlet, bu temel niteliği yanı sıra tarih içinde başka işlevler de üstlenmek zorunda kalmıştır. Yönetsel bir aygıt olmakla birlikte süreç içinde ekonomik görevleri de yerine getirme zorunluluğuyla karşılaşmıştır.

Özellikle kapitalist devlet başlangıçta esas olarak yönetsel işlevlerle donanmış idi. Devletin temel görevleri hukuk düzenini korumak, güvenliği sağlamak, toplumu ideolojik olarak şekillendirmektir. Bunun için yargı kurumları, eğitim kurumları, ordu, polis gibi yönetsel kurumlara sahipti. Bu kurumlarda çalışan memurlar da devletin bu yöneticiliğini doğrudan doğruya yerine getiren, bu nedenle çıkarları devletle bir ve hem ekonomik hem de yetki açısından ayrıcalıklarla donatılmış kişilerdi. Devlet süreç içinde ekonomik işlevleri de üstlenmek zorunda kalınca çalıştırdığı memurların niteliği de

farklılaşmaya başladı. Çünkü devlet artık baraj yapıyordu, fabrika kuruyordu, özellikle hizmetler sektöründe sermaye sahibi kimliğiyle yer alıyordu. Dolayısıyla artık memurların büyük bir bölümü de hizmetler sektöründe büro emekçisi kimliğiyle çalışmaya başladı. Bu değişim öte yandan yönetsel işlevlerin yerine getirilmesinde devleti birinci dereceden temsil eden memurlar (bürokratlar) dışındaki kamu çalışanlarının devletten çıkar ilişkisi açısından uzaklaşmasıyla birlikte yaşandı.

Böylelikle devlet ile kamu çalışanlarının ilişkisi gittikçe emek sermaye karşılığı ilişkisine dönüştü; devletin patronlaşması kamu çalışanlarını da memur olmaktan çıkarıp emekçileştirdi. Artık devlet açısından kamu çalışanları kendini temsil eden kişiler değil, işgüçlerini satan karşılığında ücret alan, kol ya da kafa emekleriyle sistemin yeniden üretilmesinde bir paya sahip emekçilerdi. Bu yüzden ekonomik ayrıcalıklar hızla ortadan kalktı, kamu çalışanları da tıpkı işçiler gibi yoksulluk ve işsizlik ikilemiyle karşı karşıya bırakıldı. Sonuç olarak bugün kamu çalışanlarının emekçi sınıfların bir parçası olma yolunda hızla ilerlediği söylenebilir. Bu yüzden de kamu çalışanları ile işçilerin sınıfsal dayanışması ve birliği her zamankinden daha fazla olanaklı ve gerekli hale gelmiştir.

Mücadele ve Örgütlenmeye Nasıl Bakmalıyız?

Mücadelede temel şiar 'hak verilmez alınır' şiarıdır. Bu şiar tarihsel olarak taşıdığı anlamı yanı sıra son 10-15 yıldır daha da önemli hale gelmiştir. Sermayenin gerek dünyada gerekse de ülkemizde yaşadığı krizin faturasını emekçi sınıflara çıkarma planı uzun süredir yürürlüktedir. Bu plan 1945 sonrasında oluşan sosyal devlet kavramını ve ona bağlı olarak gündeme sokulan uygulamaları, yani devletin istihdam yaratma programlarını, sosyal güvenlik sistemlerini ya da talep düzeyini korumak için emekçilerin gelirlerinin asgari ölçüde güvenceye alınmasını tümüyle ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Bunda da büyük ölçüde başarılı olunmuştur.

Bütün dünyada emekçilerin sendikal hakları büyük ölçüde gaspedilmektedir. Grev etkisiz bir araç haline dönüştürülmek istenmektedir. Bunun için grevin yapurum gücü sınırlandırılmaktadır. Gittikçe daha fazla sayıda emekçi sosyal güvenlikten, sendikadan ve

yeterli ücretten yoksun olarak çalıştırılmaktadır. İşsizlik gün geçtikçe artmaktadır. Gelir dağılımı dünya ölçeğinde de emekçiler aleyhine bozulmaya devam etmektedir. Özelleştirme yalnızca maddi üretim sektörlerinde değil sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi kar marlığına göre değerlendirilmemesi gereken alanlarda da gündeme getirilmiştir. Artık hiç bir alan emek sermaye karşılığı dışında işlemez olmuştur. Kısacası bu yaşananlar dünya ölçeğinde sermayenin emekçi sınıflara karşı bir saldırısıdır.

Bu koşullarda bugüne kadarki haklar bile geri alınırken yeni haklar elde etmek için zorlu bir mücadelenin kaçınılmaz olduğu açıktır. İcazetçi anlayışlarla hiç bir yere varılamaz. Dolayısıyla meşru ve fiili bir mücadele anlayışı temel olmak zorundadır.

Mücadelenin biçimleri çok çeşitli olabilir. Ancak bu biçimlerden birini seçmek gerektiğinde hedefe uygun olup olmadığı, ayrıca mücadelenin öznelerinin ve toplumsal koşulların durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Mücadelede yol gösterici bir ilke atılan adımlarda ve alınan kararlarda kitlenin söz sahibi olabilmesidir. Demokrasi öncelikle emekçilerin örgütlerinde yaraulmak zorundadır.

Sendikal mücadele ekonomik, demokratik ve siyasi mücadelelerin bütünlüğünden oluşur. Ekonomik mücadele emekçilerin ücretlerinin, sosyal haklarının, çalışma koşullarının iyileştirilmesini amaçlar. Bunun için grev ve toplu sözleşme gibi araçlar kullanılır. Grev yasal bir kavram olarak değil hizmet üretiminden gelen gücün kullanılması olarak ele alınmalıdır. Bu gücün kullanılmasını yasal mevzuat değil emekçilerin kararı belirlemelidir. Toplu sözleşmelerde ekonomik maddeler emekçilerin ortak kararı olmalıdır.

Ekonomik mücadele tek başına yetersizdir, demokratik haklarla koruma altına alınmazlarsa çabucak geri alınabilirler. İş güvencesinin olmadığı, işten atılmaların özendirildiği bir toplumda ekonomik kazanımların anlamı çok sınırlıdır. Ayrıca özgürlüğü kısıtlanmış bir emekçi sınıfı karnı doysa ve evi olsa bile mutsuzdur. Bu yüzden demokrasi mücadelesi ekonomik hikların kazanılması kadar önemlidir. Sendikalar işyerlerindeki disiplin maddelerinin ya da yasalardaki anti- demokratik maddelerin değiştirilmesi için de ekonomik mücadeledeki duyarlılığı göstermek zorundadırlar. Özellikle günümüzde emekçilerin çalışma koşullarını belirleyen her türlü yasa, tüzük

ve düzenleme katı, baskıcı ve yasakçıdır. Sendikalar bunları değiştirmek için demokrasi mücadelesi verirlerken yalnızca yasaların değiştirilmesi hedefiyle sınırlı kalmamalıdır. Bunun yerine emekçilerin kendi demokrasisini yasaların çerçevesinde sınırlı kalmaksızın hayata geçirmeyi gözetmelidirler.

Ekonomik ve demokratik mücadele ise siyasi mücadele ile bütünleştirilmelidir. Emekçilerin yaşadığı sorunların temel kaynağı sistemin işleyiş mantığıdır. Egemen sınıfların çıkarlarını koruyan sistem emekçilerin sömürülmesi üstüne kurulmuştur. Bu yüzden sendikalar bu sistemi güvence altına alan siyasi kararları etkilemek için de mücadele yürütmelidirler. Elbette sendikalar siyasi iktidarı alma kavgası veremezler, ama siyasi iktidarlar tarafından kendileri hakkında alınan kararları, örneğin bu kararların en önemlilerinden olan anayasayı değiştirme mücadelesi verirler. Çünkü bu kararlar örneğin anayasa emekçilerin ekonomik durumlarının da genel çerçevesini belirlemektedir. Tek başına ekonomik mücadele bile eninde sonunda siyasi duvarlarla karşılaşmaktadır. Bu yüzden siyasete karışmak zorunludur, sendikalar da birer sınıf örgütü olarak siyasi mücadele içindeki yerlerini almalıdırlar.

Sendikalar emekçi örgütleridir. Olaylara sınıf gözlüğüyle bakarlarsa. Başka hiçbir çıkarını sınıf çıkarının önüne geçirmezler. Emekçilere sınıf bilincini götürmeyi öncelikli görevler arasında sayar. Bu özelliğiyle sendikalar sınıf örgütleridir. Sendikalar aynı zamanda emekçiler arasında dinsel, etnik, ırksal, cinsel, siyasal ya da bölgesel hiç bir ayrım gözetmezler. Bu farklılıkları kültürel bir zenginlik saymakla birlikte sermaye ve devlet karşısında emekçilerin sınıfsal birliğini öne çıkarırlar. Birliğin temeli işgücünü satıp karşılığında ücret almaktır. Bu özelliğiyle de sendikalar kütle örgütleridir. Bu anlayış sendikal örgütlenmemizdeki temel yaklaşım olmalıdır.

Sendikal örgütlenmede işyeri temeline dayanan işkolu sendikacılığını savunmalıyız. Neden işyeri temel olmalıdır? Çünkü sorunların en yoğun olarak yaşandığı yerler işyerleridir. Dolayısıyla bu sorunların çözümü de öncelikle işyerlerinden başlamalıdır. Sorunların çözümü için bu sorunları yaşayan emekçiler işyeri örgütlülükleriyle devrede olmazlarsa sendika yöneticilerinin yapacak birşeyleri kalmaz ve bürokratik çözüm arayışlarına mahkum olurlar. İşyeri temeline dayanan bir sendikal anlayış aynı zamanda sendikal demokrasi-

nin kalıcılaştırılmasının da bir zorunluluğudur. Sendikal demokrasi emekçilerin sendikalarında söz ve karar sahibi olması demektir. Bu söz ve karar sahipliğinin hayat bulacağı zemin ise bizzat işyerleridir. İşyeri örgütlülüklerinde alınan kararlar demokratik bir işleyişle sendika merkezine ulaştırılmalı ve yine emekçilerin ortak katılımıyla uygulamaya sokulmalıdır. Ancak bu şekilde güçlü bir sendikal mücadele, bağımsız olarak hayata geçirilebilir.

Neden işkolu sendikaları? Çünkü tek tek işyerlerine sıkışmış bir sendikal mücadele emekçilerin ortak taleplerinin gerçekleşmesi için yeterli olamaz. Sendikal tarihin de gösterdiği gibi işkolu sendikaları sermayenin meslek ve işyeri sendikalarını etkisizleştirme girişimleri karşısında işçi sınıfının bulduğu bir çözümdür. Farklı işyerlerindeki ama aynı işkolundaki emekçileri birbirine karşı kıskırtmak düzen güçlerinin her zaman kullandıkları yöntemler arasındadır. Bu yüzden aynı işkolundaki bütün emekçiler bir sendika çatısı altında toplanmalıdırlar. Sendikal birlik işyerindeki birlik, işkolundaki birlik, ülke düzeyinde birlik ve uluslararası birlik olarak anlaşılmalıdır. Meslek ya da işyeri sendikaları tarihsel açıdan geri bir anlayışı temsil etmektedir.

Bütün bu söylediklerimizi anlamlı kılacak olan ise somut yaşamda sürdürülecek olan mücadeledir. Aslında bütün bunlar bir tek ilkeye indirgenebilir: dediklerini yapan sendikal

